

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Martina Vajsová

**SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DÍTĚTE V RODINNÉM
PROSTŘEDÍ
ZVLÁŠTNOSTI VÝSLECHU**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Katedra trestního práva

Datum uzavření rukopisu: 1. května 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Martina Vajsová

Poděkování

Tímto děkuji paní doc. PhDr. Ludmile Čírtkové, CSc., za odborné vedení práce, za její cenné rady a připomínky, ochotu a veškerou pomoc při zpracování této práce.

Poděkování náleží rovněž Mgr. Janě Jandové a JUDr. Jiřímu Károvi za ochotu, trpělivost a umožnění nahlédnutí do praxe.

Zvláštní poděkování patří PhDr. Aleně Kolářové a Krajskému ředitelství hlavního města Prahy za poskytnutí cenných informací, za možnost účasti na přínosných školeních a zhotovení fotografií, uvedených v příloze.

Obsah:

Úvod.....	6
1. Sexuální zneužívání dětí.....	9
1.1 Pojem sexuálního zneužívání.....	9
1.2. Formy sexuálního zneužívání.....	11
1.2.1 Dotykové a bezdotykové sexuální zneužívání.....	11
1.3. Syndrom CAN a syndrom dětského přizpůsobení.....	13
1.4 Výskyt a informovanost dětí.....	14
1.4.1 Latence.....	16
1.4.2 Společnost a škola.....	16
2. Právní úprava sexuálního zneužívání.....	18
2.1. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.....	18
2.2. Trestné činy proti rodině a dětem.....	21
2.3. Mezinárodní dohody.....	22
2.4. Intervence Evropské unie.....	22
2.5. Srovnání českého a francouzského systému ochrany dětí před zneužíváním.....	23
3. Sexuální zneužívání v rodinném prostředí.....	25
3.1 Rodinný kontext.....	25
3.1.1 Rizikové rodiny.....	27
3.1.2 Matka jako nezneužívající rodič.....	28
3.2 Pachatel.....	29
3.2.1 Matka jako pachatelka.....	31
3.3 Oběť.....	32
3.3.1 Následky zneužívání dítěte.....	33
3.4 Aktuální otázky prevence před intrafamiliárním sexuálním zneužitím.....	34
3.4.1 Primární prevence.....	35
3.4.2 Sekundární prevence.....	36
3.4.3 Terciální prevence.....	37
3.5 Falešná obvinění.....	37
3.5.1 Klamné vzpomínky.....	38
4. Výslech.....	39
Stadia výslechu.....	40
Výpověď dítěte.....	40
4.1 Výslech dětské oběti.....	41
4.1.1 Výslech oběti v kontextu se zákonem o obětech trestných činů.....	42
4.1.2 Vyšetřovatel a státní zástupce.....	43
Vyšetřovatel.....	43
Státní zástupce.....	45

4.1.3 Osoby přibrané k výslechu	47
Obhájce	48
Psycholog	49
Pedagog	49
4.1.4 Příprava výslechu	50
Místo a čas výslechu	51
4.1.5 Taktika výslechu , jeho průběh a dokumentace	52
4.1.6 Specializované výslechové místnosti	55
4.2 Rizika při výslechu	57
4.2.1 Chyby při výslechu dítěte	58
4.2.2 Kapciózní a sugestivní otázky	58
4.3 Výslech dítěte v přípravném řízení	59
4.3.1 Neodkladné a neopakovatelné úkony	60
4.4 Výslech dítěte v hlavním líčení	61
4.5 Kazuistika	62
Falešné obvinění	62
Chybně provedený výslech ve specializované výslechové místnosti	63
Snová vzpomínka	63
Výslech šestiletého dítěte	64
Závěr	66
Seznam zkratk	67
Seznam použité literatury a pramenů	68
Seznam příloh	74
Příloha č. 1 : Fotografie ze specializované výslechové místnosti	74
Resumé	77
Summary	79
Klíčová slova - Keywords	81

Úvod

Téma zneužití dítěte v rodině je společností tabuizováno pro svou extrémní citlivost. Skutečnost, že se o jevu nemluví, ale neznamená, že neexistuje; právě oběti těchto trestných činů, u nichž je patrná vysoká latence, jsou velmi zranitelné. Zneužití probíhá beze svědků. Jediným důkazem bývá mimo lékařské zprávy, potvrzující v některých případech násilí, právě dětská výpověď. Jak tedy provést výslech, aby byla soudu přeložena kvalitní a pravdivá výpověď osoby mladší patnácti let, aby soud mohl spravedlivě rozhodnout a oběti nebyla způsobena větší újma?

Tuto práci jsem zaměřila na dětskou oběť v případech sexuálního zneužití dítěte v rodině, zejména pro vysokou pravděpodobnost sekundární viktimizace a následného ovlivnění dalšího duševního vývoje dítěte. V dnešní době je patrná snaha odborníků toto riziko omezit zejména čtením protokolu o výslechu při hlavním líčení a nepřítomností dětské oběti, ovšem k sekundární viktimizaci dochází již v přípravném řízení špatným provedením výslechu a z toho plynoucí nutností opakovaného výslechu. Na vině je nedostatečná příprava vyšetřovatelů, popřípadě státních zástupců, a neznalost správné metodiky vedení výslechu s touto dětskou obětí. Zavedení specializovaných výslechových místností vyřešilo otázku místa, přijatelného pro účastníka trestního řízení mladšího patnácti let, také umožnilo pořízení vysoce kvalitního audiovizuálního záznamu výpovědi; zároveň z toho vyplynul úkol pro vyslychající, naučit se zacházet s vyslychanou osobou a sebou samým v tomto prostředí. Někteří vyšetřovatelé, popřípadě státní zástupci, si nechtějí připustit, že vedení výslechu v těchto místnostech nezvládnou bez předchozího zaškolení. Přitom je otázkou řádově dnů vyzkoušet si v těchto místnostech výslech nanečisto a podstoupit školení odborníků. Čas tím sice ušetří, ovšem na úkor dětské oběti.

Samozřejmě netvrdím, že se tento problém týká všech vyšetřovatelů a státních zástupců; nicméně se stále u nás vyskytují zažitá stereotypy. V první řadě jde ve věci výslechu o spolupráci státního zástupce, vyšetřovatele a psychologa, jež je dle mého názoru nedostatečná. Dále je to účast státních zástupců na jednotlivých případech; na státních zastupitelstvech ve větších městech nastává často situace, kdy při účasti na výslechu, vypracování obžaloby a účasti na hlavním líčení nejde vždy o jednu a tutéž osobu, navíc na problematiku mládeže specializovanou. Další vzdělávání vyšetřovatelů

bývá chápáno jako nepříjemná povinnost, jen velmi malou roli hraje osobní zájem o rozšíření vědomostí; tento problém se týká zejména části služebně starších vyšetřovatelů, kteří nechápou, proč by se po letech výkonu služby měli dále účastnit školení.

Cílem mé práce je zhodnotit kvalitu průběhu výsledku a zjistit, zda přijetí zákona o obětech trestných činů, č. 45/2013 Sb., bude mít vliv na tendenci snížení rizika sekundární viktimizace oběti při výsledku. Zároveň se chci zamyslet nad dostatečností nebo nedostatečností kvalifikace vyšetřovatelů a státních zástupců, zaměřených na problematiku mládeže a mladistvých, jejich spolupráci s psychology, a navrhnout možnosti zvýšení efektivity vzájemné součinnosti těchto orgánů v rámci výsledku dětské oběti.

Obsah diplomové práce jsem rozdělila do čtyř kapitol.

V první kapitole provedu krátký historický exkurz do historie pohlavního zneužívání, budu se snažit co nejkonkrétněji vymežit pojem a formy, samozřejmě nemohu vynechat pojednání o syndromu CAN. Poslední části této kapitoly budou pojednávat o výskytu sexuálního zneužívání v České republice, jeho latenci, a zároveň postavení výchovných zařízení a společnosti u této problematiky.

Druhá kapitola je věnována otázce právní úpravy sexuálního zneužívání v České republice, přičemž nejsou opomenuty významné mezinárodní dohody a intervence Evropské Unie. Pro srovnání zde uvedu i francouzský systém ochrany dítěte před zneužitím.

Ve třetí kapitole se budu podrobněji věnovat problému sexuálního zneužití dítěte v rodinném prostředí, analyzuji oběť a pachatele a zamyslím se nad otázkou falešných výpovědí dětí.

Poslední kapitola je pro mou práci klíčová; mimo obecných definicí výsledku se budu snažit aplikovat teoretické znalosti o výsledkových metodách na praktické provedení výsledku ve specializované výsledkové místnosti s použitím dialogů ze skutečných případů, čímž chci docílit vypracování modelového průběhu výsledku. Budu se snažit vymežit stěžejní úkoly vyšetřovatele a státního zástupce při výsledku dítěte, jakožto i upozornit na časté chyby těchto subjektů. Závěr kapitoly je věnován několika případům z praxe, ke kterým jsem připojila vyhodnocení.

Diplomová práce byla zpracována podle české právní úpravy ke dni 1. 5. 2013.

1. Sexuální zneužívání dětí

Jev sexuálního zneužívání není pouze problémem současnosti. V kulturách po celém světě se v historii objevuje (Egypt, Řím), ačkoliv v jiných sociálních a kulturních souvislostech. Jako vážný problém je sexuální zneužívání vnímáno až od 70. let minulého století. Není vázáno na určitou sociální vrstvu a drtivá většina pachatelů není duševně narušená. Mezi pachatelem a obětí je častý předchozí vztah, pravděpodobnost recidivy pachatelů je vysoká a náprava obtížná. Dětská oběť je vlivem sexuálního zneužití poškozena po psychické (někdy i po fyzické) stránce, mohou přetrvávat nepříznivé následky. Chlapci, zneužití v dětství, se často sami stávají v dospělosti pachateli; dívky i po péči odborníků nejsou vždy schopny se zařadit do běžného života. Stále se ovšem vyskytují lidé s názorem, že problematika zneužívání je tabu a s dětmi se o ní nehovoří, rovněž stále dochází k nevhodnému zacházení s dítětem coby obětí, nedostatečné přípravě a vzdělanosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí, ale i orgánů činných v trestním řízení. (Čírtková, 2009; Vaníčková, 1999; Weiss, 2000.)

1.1 Pojem sexuálního zneužívání

Z transkulturálního hlediska existují podstatné rozdíly v definici pohlavního zneužití. Například u indického horského kmene Laptšů je naprosto obvyklým způsobem sexuální iniciace pohlavní styk dospělých mužů s dívkami od šesti let věku (bez jakýchkoliv negativních následků pro jejich další vývoj).¹ V USA jde o pohlavní zneužití i v případě, kdy probíhá verbální komunikace s erotickým obsahem. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. definuje pohlavní zneužití v § 187 jako vykonání soulože s dítětem mladším patnácti let nebo vykonání jiného způsobu pohlavního zneužití. Souloží je v tomto kontextu myšleno spojení pohlavních orgánů muže a ženy; za jiný způsob pohlavního zneužití je v praxi považován intenzivnější zásah do sféry poškozených, jako např. líbání přirození apod., který směřuje k sexuálnímu vzrušení pachatele. K naplnění znaku trestného činu není třeba, aby došlo u pachatele k pohlavnímu ukojení, stačí, jedná – li pachatel v pohlavním vzrušení ve snaze své vzrušení jakýmkoliv způsobem ukojit. Není přitom rozhodné, zda a do jaké míry

---

¹ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání-pachatelé a oběti*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000, s. 9.

ukojení dosáhne.² Ustanovení je konkretizováno bohatou judikaturou. Dá se předpokládat, že trestní zákoník vycházel z definice Zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992, která považuje zneužití dítěte za nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk, vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Takovou osobou může být mimo rodiče i příbuzný, dobrovolný pracovní, přítel či cizí osoba. Definice Zdravotní komise Rady Evropy je nejrozšířenější.

Uspokojivých definic existuje samozřejmě více, např. Fraser považuje za zneužívání dítěte situaci, kdy dospělý zneužije dítě ke svému sexuálnímu uspokojení, Scheter „vzetí závislého, vývojově nezralého dítěte nebo adolescenta do sexuálních aktivit, které jim nejsou plně pochopeny a přijímány a narušují sociální tabu v rodinných rolích.“³ Definice docentky Čírtkové je obsáhlejší; říká, že pod sexuálním zneužíváním dítěte se rozumí veškerá interakce mezi dítětem a dospělým, při níž je dítě poniženo (degradováno) na objekt uspokojení sexuálních potřeb dospělého. Určujícím momentem je skutečnost, že se dítě nemůže o své vůli rozhodnout a svobodně vyjádřit svůj souhlas, jelikož není schopno situaci pochopit a nemůže se vůči pachateli autoritativně a mocensky prosadit. Významnou roli zde hrají emocionální, tělesné i kognitivní charakteristiky.⁴

V minulosti převládal názor, že jde o vzácně se vyskytující delikt, a to zejména u sociálně slabých vrstev. Bylo opomíjeno zneužívání dítěte v rodině a odborníci se ve většině případů přikláněli k názoru, že mezi dítětem a pachatelem nebyly časté předchozí vztahy. Nebezpečnost pachatele se velmi podceňovala, stejně jako vliv zneužití na oběť. Dětská psychika byla považována za velmi flexibilní (což samozřejmě je, děti jsou schopny spoustu nepříjemných zážitků vytěsnit, ale nedovedou se vyrovnat s hlubším zásahem do své integrity; nejsou a ani nemohou být schopny některá jednání pochopit) a odborná péče o oběti zneužívání za zbytečnou. Obecně přístup lidí k odborné péči ve smyslu psychiatrické či psychologické pomoci je velmi konzervativní; lidé, kteří se otevřeně přiznávají k tomu, že navštěvují psychology či

---

² JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. aktualizované vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2012, s. 258.

³ PÖTHE, P.: *Cílové oblasti v psychoterapii obětí sexuálního zneužívání*. In: *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí – sborník z konference East-West, JAN*. Praha 1997, s. 108.

⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 1. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 182.

psychiatry, jsou v naší společnosti (na rozdíl např. od USA, Velké Británie apod.) považováni za duševně narušené jedince, ačkoliv tomu tak není.

Je to tedy jev poměrně častý, ovšem málo oznamovaný a obtížně kontrolovatelný. Jedním z důvodů je složité dokazování v trestním řízení a velká stigmatizace oběti. Ta je poškozena po psychické stránce, u většiny dětí přetrvávají dlouhodobé následky. Zajímavá je skutečnost, že někteří pachatelé zneužívání dětí byli sami v dětství zneužiti; přitom právě oni by si měli být vědomi dopadu na vývoj jedince. Paradoxně ale zneužívání převzali a pravděpodobně ho přijali jako součást životního stylu. Samotné sexuální zneužití v podstatě znamená degradaci dítěte na objekt uspokojení potřeb dospělého.

Pojmem dítě je v mé práci myšleno dítě mladší patnácti let v souladu s trestním zákoníkem, popřípadě zákonem č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen zákon o soudnictví ve věcech mládeže); nikoliv lidskou bytost, mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve, jak je uvedeno ve čl. 1 Úmluvy o právech dítěte, přijaté dne 20. 11. 1989 v New Yorku (č. 104/1991 Sb.).

1.2. Formy sexuálního zneužívání

Zdravotnická komise Rady Evropy dělí sexuální zneužívání na bezdotykové a dotykové. Vymezení forem existuje samozřejmě více; pro účel této práce jsem vyhodnotila dělení Vaníčkové a Russella jako nejvhodnější, přičemž k oběma mám ovšem určité výhrady.

1.2.1 Dotykové a bezdotykové sexuální zneužívání

Mezi bezdotykové sexuální zneužívání dětí patří obscénní telefonické hovory, přinucení dítěte k obnažení a jeho fotografování, přinucení ke sledování pornografických videoprogramů nebo prohlížení porno-časopisů a také tzv. sexuální obtěžování.⁵ Samotný pojem sexuálního zneužívání je těžko definovatelný; může zahrnovat všechny aktivity se sexuálním podtextem, přičemž tyto jsou dítěti

---

⁵ VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. 1.vyd. Praha: Portál s.r.o., 1999, s. 39.

nepříjemné. Zde mimo obscénní výrazy v telefonu, přinucené sledování autostimulace dospělého, sexuální styk rodičů při nerespektování soukromí v rodině apod. Vaníčková se přiklání k názoru, že o obtěžování se jedná v případech, kdy se dítě v těchto situacích cítí rozladěno či v nepohodě. V případě nerespektování soukromí v rodině s tímto názorem souhlasím, ovšem je tenká hranice mezi tím, co je už obtěžování a co je v rámci mezí morálních a etických zásad. Jiné je vnímání dítěte předškolního věku a jiné vnímání dospívající osoby. Během praxe na státním zastupitelství jsem se zúčastnila projednání případu zneužívané dospívající dívky, kterou otčím mimo jiné měl obtěžovat tím, že se každý večer vnutil nevlastní dceři do koupelny pod záminkou, že jí umyje záda. Soudce konkrétně toto jednání nenazval sexuálním obtěžováním, jelikož v rodinném prostředí dochází ke kontaktu dospělých a dětí, které se může jevit jako obtěžování, byť jím ve skutečnosti není.

Do dotykových forem sexuálního zneužívání řadíme pohlavní styk vaginální, anální, orální, ale také intrafemurální pohlavní styk (styk mezi stehna), dotýkání se erotogenních zón lidského těla, pronikání prstem, jazykem nebo předměty do vaginy nebo anusu, laskání prsou nebo genitálií.⁶ Russel podle Vaníčkové dále dělí sexuální zneužívání dle závažnosti do kategorií. První kategorií jsou velmi závažné formy sexuálního zneužití, jako orální sex, ke kterému je oběť donucena coby aktivní účastník, orální sex (kdy je oběť je pasivním účastníkem), pohlavní styk vaginální apod. Odhaduje se, že k těmto prohřeškům na dítěti dochází v 25 % případů. Do druhé kategorie středně závažných forem sexuálního zneužití patří vnikání do vaginy prsty nebo předměty, vzájemné dotýkání se genitálií a další. Třetí kategorii Russel pojal jako nejméně závažné formy, jako jsou svlékání, dotyky, nepatřičné líbaní apod.⁷ Co se týče hlediska závažnosti, s Russelem nesouhlasím. Samozřejmě nezpochybňuji skutečnost, že vaginální styk nezanechá na oběti následky; stejný následek ovšem může mít pro citlivého jedince případ, kdy dojde „pouze“ k opakovanému svlékání a dotykům. Zejména v případech intrafamiálního sexuálního zneužívání, kdy i u forem, zařazených Russelem do druhé a třetí kategorie, dojde k významnému narušení duševní rovnováhy dítěte, jelikož k pachateli ho poutá silná citová vazba.

Dalším možným dělením je dělení podle postupu pachatele, tedy zda pedosexuální kontakty jsou na dítěti vynucené měkkým či tvrdším postupem. K měkkým

⁶ VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 1999, s. 39.

⁷ VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 1999, s. 39 – 40.

podobám patří různé varianty přesvědčování, her, slibů; u mladších dětí často stačí důraz na autoritu dospělého. Poměrně časté jsou případy, kdy rodiči stačilo přislíbit dítěti dárek. V případě tvrdších podob dochází k fyzickému násilí. Jak uvádí doc. Čírtková, není intenzivní fyzické násilí znakem zneužívání.⁸

Je třeba zmínit, že se pachatelé neomezují pouze na zneužití dospívajících jedinců, popřípadě dětí předškolního a školního věku. Dítě již od stadia novorozence do cca 3 let se obětí zneužití stává také, nutno ale dodat, že penetrální aktivita pachatele může v těchto případech skončit smrtí dítěte.

V dnešní době se častěji vyskytuje komerční sexuální zneužití dítěte jako forma sexuálního zneužívání. Zde jej zmiňuji, jelikož se vyskytují případy, kdy rodič nebo jiný rodinný příslušník za účelem snadného výdělku přemluvil dítě k natočení snímku nebo nafocení fotografií s erotickým podtextem. Média nedávno zveřejnila případ matky, která poskytla své tříleté dítě pro sexuální účely za úplatu. Případ je to pravděpodobně ojedinělý, ovšem nelze vyloučit, že se něco podobného neděje v komunitách, které nemají dostatek finančních prostředků. Komerčním sexuálním zneužitím se tedy rozumí použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo za odměnu v naturáliích mezi dítětem, zákazníkem, prostředníkem nebo agentem, a jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi; tedy dětská pornografie, dětská prostituce a obchodování s dětmi.⁹

1.3. Syndrom CAN a syndrom dětského přizpůsobení

Přibližně v polovině 20. století si odborníci začali všimnout somatických poškození dětí, způsobených záměně, a nazvali je neúrazovými zraněními. Šetření odhalila jako původce nejčastěji některého ze členů rodiny. Roku 1962 byl tento jev definován jako „syndrom bitého či týraného dítěte“ (Battered Child Syndrom). Tento termín je užší, vztahuje se pouze na dítě samotné. Vymezení je svým způsobem zavádějící, protože varianty i projevy ohrožení dítěte jeho prostředím jsou velmi rozmanité a nelze zcela přesně vydefinovat ani popsat žádný ucelený soubor příznaků – tedy syndrom - jak je to

---

⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 2.vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 165-166.

⁹ BLATNÍKOVÁ, Š. *Sexuální vykořisťování jako forma závažné organizované kriminality*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010, s. 12.

jinak obvyklé při popisu různých lékařských syndromů.¹⁰ Široký výzkum v řadě zemí ukázal, že propojení mezi zanedbáváním dítěte, tělesným a psychickým týráním, se vztahuje i na sexuální zneužívání dítěte v jakékoliv podobě.

Roku 1991 byl definován syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Child abuse and neglect – CAN).¹¹ Rozumí se jím jakákoliv nenáhodná, preventabilní, vědomá či nevědomá činnost rodičů, vychovatelů nebo jiné osoby vůči dítěti, jež v dané společnosti je nepřijatelná či odmítaná a jež poškozuje tělesný, duševní a společenský stav i vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.¹²

Vaníčková podle Sammita hovoří o syndromu dětského přizpůsobení pohlavního zneužití, který má pět kategorií. První kategorií je utajování: dítě zneužití utajuje ze strachu, z pocitu odpovědnosti apod. Další je bezmocnost, jelikož nezná způsoby obrany, je závislé na pachateli. Třetí kategorií je svedení a přizpůsobení se. Dítě má zisk na zneužívání, nalézá v něm něco jako zálibu, domnívá se, že to tak musí být. Čtvrtou kategorií je opožděné a nepřesvědčivé odhalení, které nastává po skončení zneužívání – dítě nemá důkazy a pachatel manipuluje s ním i s informací. Poslední kategorií je odvolání výpovědi.¹³

1.4 Výskyt a informovanost dětí

Vývoj mravnostní trestné činnosti lze posuzovat podle statistických dat. Oficiální statistická data ale informují pouze o oznámených případech. Trestný čin pohlavního zneužívání byl veden ve statistikách odděleně až od roku 1994, přičemž např. v roce 1998 bylo zjištěného počtu 1 404 případů objasněno 1 344 trestných činů pohlavního zneužívání, v roce 2006 bylo zaznamenáno 730 případů. Zpráva o bezpečnostní situaci na území České republiky za rok 2011 uvádí 2086 registrovaných mravnostních trestných činů, přičemž je zaznamenán nárůst trestného činu pohlavního zneužívání oproti rokům minulým.

---

¹⁰ KREJČÍŘOVÁ, D. *Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí*. In *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. 1. vyd. Praha: IREAS, 2007, s. 9-45.

¹¹ VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. 1.vyd. Praha: Portál s.r.o., 1999, s. 14.

¹² DUNOVSKÝ J. a kol. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 19.

¹³ TÁUBNER, V. *Nejtřeznější tajemství-sexuální zneužívání dětí*. 1.vyd. Praha: Trizonia, spol., s.r.o., 1996, s. 28.

**Počet zjištěných a objasněných trestných činů v ČR v roce 2011
a meziroční změna ¹⁴**

§ Tr.zákoníku	Název	Zjištěno	Objasněno	Změna v %
§ /§ 187 (2)	Pohlavní zneužívání v závislosti	82	63	-4,7
§ 187 (1,2,3)	Pohlavní zneužívání ostatní	672	500	4,5
§ 188	Soulož mezi příbuznými	6	6	-40,0

Experti připouští, že v naší kulturní oblasti můžeme vycházet z odhadu, že zážitek zneužívání s přímým tělesným kontaktem si ze svého dětství odnáší 10 až 20% žen a 5 až 10% mužů¹⁵. Alkohol přitom nehraje u sexuálního zneužití významnou roli – pod jeho vlivem bylo spácháno přibližně 5% trestných činů.

V roce 2012 byla uskutečněna epidemiologická deskriptivní studie mezi dětmi školního věku, navštěvujícími základní školu na území České republiky, s odlišným procentuálním zastoupením v jednotlivých krajích.¹⁶ Statisticky více respondentů uvedlo zkušenost nepříjemného zážitku spojeného se sexem nebo sexualitou v ústeckém kraji, což potvrdilo jeho předpokládanou rizikovost. V témže kraji měli jedenáctileté děti nejvíce osobních zkušeností s chováním naplňujícím definici sexuálního zneužití; poté následoval kraj zlínský, středočeský a olomoucký. Otázkou je, zda trestný čin pohlavního zneužití může ovlivnit nepříznivá sociální situace a nezaměstnanost.

Zajímavé bylo, že jen polovina respondentů se domnívala, že ví, co je sexuální zneužívání dítěte; je to ale určité zlepšení oproti době před dvaceti lety, kdy cca 80% jedenáctiletých dětí nevědělo, co je sexuální zneužití. Informovanost dětí o této problematice dopadla nejlépe v kraji zlínském a středočeském, nejhůře na tom bylo

¹⁴ Zdroj <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

¹⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2.vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 167.

¹⁶ VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální zneužívání dětí*. Rizika a potřeby dětí jako východisko prevence. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze – 3. lékařská fakulta, 2012, s. 21.

paradoxně hlavní město a kraj pardubický. Ve srovnání se statistikami Ministerstva vnitra je zjevné, že velká část případů není oznámena policii.

1.4.1 Latence

Až ve dvacátém století se objevilo více souvislých výpovědí žen, které přiznaly zneužití v dětství. Toto bohužel poukazuje na velmi vysokou latenci trestného činu. Nejmenší ochota oznamovat trestný čin zneužívání je na pozadí rodinných vztahů, jelikož lidé považují špatné zacházení s dětmi za privátní věc. Dle odhadů je jen přibližně každý šestý až desátý případ oznámen policii; z toho ale nevyplývá, že bude skutečně řešen, nezřídka dochází ke stažení obvinění. (Vaníčková, 1999.)

Kriminologové předpokládají, že latence trestného činu pohlavního zneužití, ostatně latence mravnostní kriminality obecně, je velmi vysoká, pouze malá část těchto případů je odhalena. Jedinou zemí, kde došlo k prudkému vzrůstu oficiálně stíhaných případů, je USA. Kriminologové to vysvětlují tím, že absolutní počet deliktů se nezměnil, výrazná změna se ale udála v informování veřejnosti a v prevenci. (Konrád, 2004.) Evropa zatím bohužel zaostává; v našem státě se dá ovšem mluvit o pokroku k lepšímu ve srovnání s dobou totality. Jedním z hlavních důvodů může být negativní stigmatizace oběti. Nezbytné je zvýšit ochotu oznamovat, což vyžaduje mimo změny přístupu společnosti k mravnostním trestným činům, páchaných na dětech, také větší míru výchovného působení rodiny a školy v této oblasti. Školy v dnešní době prostřednictvím např. sexuální výchovy (která mimochodem stále není na obou stupních základních škol) poskytují informace o lidském těle a vývoji, ovšem nikoliv o riziku zneužití, navíc málokdy hodiny vedou odborníci. Není mi jasné, proč při současné otevřenosti společnosti k sexuální problematice, v době, kdy jsou média a internet téměř přehlčena pořady a články s alespoň minimálním erotickým či sexuálním podtextem, je téma sexuálního zneužívání tabuizováno. Zvláště problematika zneužívání dětí v rodině je velmi citlivá a nepříjemná.

1.4.2 Společnost a škola

Právě okolí a společnost hraje u odhalení zneužívání a dalšího procesu vyšetřování také důležitou roli. Zasažena je nejen rodina, ale také přímé okolí dítěte a rodiny, včetně školy a zaměstnavatelů rodičů. Tyto skutečnosti se na veřejnosti jen těžko utají, zvláště

odehrají-li se na malém městě nebo vesnici. Dle mého názoru je život v menších aglomeracích více společensky kontrolován, a proto pokud se objeví problém zneužívání v rodině, která je zbývající částí komunity považována za rodinu velmi slušnou, může nastat situace, kdy je dítě považováno za lháře. Druhotnou reakcí oběti na zneužití totiž mohou být poruchy ve společenském chování, nepřizpůsobivost, nepozornost ve škole a snížená schopnost koncentrace. Toto dítě je chápáno od počátku jako problémové, aniž by byla podrobně zkoumána příčina jeho chování. Pachatel je touto společností potom brán jako oběť. Ve větších městech, kde je vyšší míra anonymity, by teoreticky nemuselo dojít k tak značnému odsouzení oběti. Proto si myslím, že po nátlaku okolí a rodiny, která by se cítila společensky znemožněna (což v dnešní době je důvod směšný, bohužel častý), dítě své obvinění stáhne. Neexistují bohužel studie, které by uspokojivě odpověděly na otázku, zda v takových případech zneužívání pokračuje či nikoliv.

Bohužel stále existují mýty o sexuálním zneužívání dětí, které negativně ovlivňují postoj společnosti k tomuto jevu a vedou ke zlehčování. Jedním z takových mýtů je názor, že na dítěti je na pohled vidět obava či trápení. Pravdou je, že děti zneužívání tají, přičemž prvotním projevem jsou poruchy chování dítěte, nesoustředěnost apod., které ujdou pozornosti. Časté opakování traumatického zážitku má rovněž špatný vliv na vypořádání dítěte se zážitkem, a skutečně není lhostejné, jak se s malým dítětem zachází.

Škola hraje v období vývoje dítěte nezanedbatelnou roli. Učitelé zasahují do vývoje dítěte, jeho smýšlení, čímž mají velký vliv na budoucnost dítěte. Co se týče problematiky sexuálního zneužívání mimo poskytnutí dostatečných informací, což spadá do problematiky prevence, by učitelé měli být nejen schopni rozpoznat příznaky zneužívání, ale i umět v takové situaci dále postupovat; pedagog dle mého názoru musí umět aplikovat poznatky z psychologie a nebyť lhostejný k problémům svých žáků – v České republice je bohužel toto nedostatečné. Před podáním trestního oznámení je vhodné kontaktovat dětského psychologa, právníka, a samozřejmě, pokud je to možné, se poradit s dítětem samotným. Zpočátku kantora ovšem přirozeně může ovládnout nedůvěra a strach, že dojde k obvinění nevinného člověka. Praxe ale ukazuje, že ve většině případů dítě skutečně nelhalo. Obvinění dětské oběti odvolávají, pokud cítí, že

za nimi nebude nikdo pevně stát v případě odsouzení pachatele. Složitá situace pro pedagoga nastává i tehdy, má-li mezi studenty zneužitě dítě. (Täubner, 1996.)

Pravděpodobně je důležitá důvěrná atmosféra, ve které dítě cítí jistotu a naopak se vyvarovat odstupů pedagoga od dítěte. Správným přístupem kantorů a školy se snižuje riziko sekundární viktimizace. Pedagog dle mého názoru musí mít znalosti z psychologie, ty umět aplikovat a nebýt lhostejný k problémům svých žáků. Povolání pedagoga je u nás stále silně podceňováno, a to nejen veřejností, ale i uchazeči o studium na pedagogických fakultách.

2. Právní úprava sexuálního zneužívání

V období rakousko-uherské monarchie obsahoval zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, Císařský patent ze dne 27. května 1852 č. 117, ř.z., ve 14 hlavě nazvané O násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva skutkové podstaty podobné svým obsahem našemu trestnímu zákoníku. Jednalo se o násilné smilstvo, zprznění, a 4 další zločiny smilstva. Skutkovou podstatu uvedenou v § 128 a označenou jako zprznění bychom mohli přirovnat k dnešní skutkové podstatě trestného činu pohlavního zneužívání, § 187 tr. zák. Tehdy však tvořil hranici trestněprávní ochrany věk 14 let a rozsah trestní sazby se pohyboval podle okolností od 1 do 20 let těžkého žaláře. Tento trestní zákon platil po 20. říjnu 1918 na našem území až do roku 1949, kdy byl nahrazen trestním zákonem č. 86/1950 Sb. Ten zachoval vnitřní konstrukci skutkových postat a filozofii trestního postihu.¹⁷ Trestní zákon č. 160/1991 Sb. byl poznamenán doktrínou totalitního státu, ustanovení o zneužívání dětí sice obsahoval, ale více rozpracovány a doplněny byly až trestním zákoníkem č. 40/2009 Sb. Pro účel práce jsem vybrala některá ustanovení Hlavy III. a Hlavy IV. zvláštní části tr. zák.

2.1. Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti

Současný trestní zákoník má v Hlavě III. zařazeny trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. § 187 tr. zák. s názvem Pohlavní zneužívání obsahuje

---

¹⁷ DUNOVSKÝ J. a kol. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 203.

definici pohlavního zneužívání s vymezením trestu odnětí svobody. Jak jsem již uváděla výše, pohlavní zneužití je definováno jako soulož (nebo jiný způsob pohlavního zneužití) s dítětem mladším patnácti let, přičemž soulož se rozumí spojení pohlavních orgánů muže a ženy a termínem „jiný způsob“ je myšlen intenzivnější zásah do pohlavní sféry poškozeného. Možný je jednočinný souběh s trestnými činy ohrožování výchovy dítěte (§ 201 tr. zák.), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 tr. zák.) a soulože mezi příbuznými (§188 tr. zák.).¹⁸ Objektem trestného činu je tělesný a mravní vývoj dětí mladších patnácti let. Pachatelem může být osoba jak opačného, tak i stejného pohlaví. Délka trestu závisí na závažnosti trestného činu. V odstavci 1 je uveden trest odnětí svobody na jeden rok až osm let. Odstavec druhý hovoří o odnětí svobody na dvě léta až deset let, pokud pachatel spáchá čin pohlavního zneužití na dítěti mladším patnácti let svěřenému jeho doзору, zneužívaje jeho závislosti nebo svého postavení a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu. Zneužití závislosti předpokládá stav, kdy poškozený je v určitém směru odkázán na pachatele. Postačí faktický poměr závislosti, daný např. tím, že pachatel poškozeného vychovává. K naplnění znaku zneužívání závislosti postačí, že pachatel faktické závislosti využívá.¹⁹ Odstavce 3 a 4 § 187 tr. zák. obsahují přitěžující okolnosti. Trest ve výši deset až osmnáct let náleží pachateli, který činem způsobil smrt, odnětím svobody na pět až dvanáct let je potrestán čin, způsobující těžkou újmu na zdraví, která je definována f § 122 odst. 2 tr. zák. Patří mezi ni např. zmrzačení, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého nebo delší dobu trvající porucha zdraví. Nejvyšší soud v judikatuře uvádí, že těžkou újmou na zdraví může být i duševní porucha, trvající delší dobu. V případě dětských obětí je toto na místě, jelikož trauma, způsobené trestným činem pohlavního zneužívání, může způsobit duševní poruchy a ve většině případů dítě ovlivní i v dalším životě. K ustanovení § 187 tr. zák. je nutno zdůraznit, že dítětem je myšlena osoba mladší patnácti let – tedy ochrana trvá jen do dne předcházejícího patnáctým narozeninám dítěte.²⁰ Ochrana ale náleží každému dítěti bez ohledu na to, zda již mělo v minulosti nějaké sexuální zkušenosti, rovněž nezáleží na fyzické vyspělosti a stupni

---

¹⁸ NOVOTNÝ, O. a kol.: *Trestní právo hmotné 2. Zvláštní část. 6. přeprac. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 123.

¹⁹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. aktualizované vyd.* Praha: Leges, s.r.o., 2012, s. 258.

²⁰ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. aktualizované vyd.* Praha: Leges, s.r.o., 2012, s. 258.

dospívání. Souhlas dítěte neznamená vyloučení trestní odpovědnosti pachatele. Ve výjimečných případech je aplikována zásada subsidiarity trestní represe, ale jen tehdy, je-li mezi pachatelem a osobou, která je předmětem útoku, malý věkový rozdíl, hluboký citový vztah a k aktu došlo oboustranně dobrovolně. Pokud pachatel jedná ve skutkovém omylu (dle vyspělosti osoby se domníval, že je osoba starší patnácti let), je beztrestný. Na druhou stranu domnívá-li se pachatel, že je osoba mladší patnácti let, čin se posuzuje podle pravidel o pokusu – i když je osoba ve skutečnosti starší. Příprava trestného činu je trestná, stejně jaké nepřekažení činu (§ 367 tr. zák.).²¹

§ 188 tr. zák. definuje soulož (trestné je tedy jen vykonání soulože) mezi příbuznými jako soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, s trestem odnětí svobody až na tři léta. Pokud pachatel spáchá trestný čin pohlavního zneužití podle § 187 tr. zák. a poškozeným bude sourozenec nebo příbuzný v přímém pokolení, dopouští se tohoto činu v jednočinném souběhu s trestným činem soulože mezi příbuznými dle § 188 tr. zák. Jednočinný souběh je možný také s činem ohrožování výchovy mládeže (§ 201 tr. zák.), znásilnění (§ 185 tr. zák.) a sexuálního nátlaku (186 tr. zák.) Objektem tohoto trestného činu je zásada, jež nedovoluje pohlavní styk mezi nejbližšími příbuznými. Tato zásada je podepřena zkušeností, že potomstvo z blízkého pokrevního příbuzenství bývá ohroženo degenerací.²² V případě adoptivních rodičů by sem styky mezi adoptivními příbuznými nespádaly, ovšem chráněna je i morální zásada, tudíž pohlavní styky, prováděné mezi adoptivními příbuznými bez rizika početí degenerovaného dítěte, jsou do kategorie trestného činu soulože mezi příbuznými řazeny také. Zda sem spadají i svazky, založené osvojením, není legislativně vyřešeno.

Trestný čin znásilnění je definován jako donucení k pohlavnímu styku pod pohrůzkou násilí, pod pohrůzkou jiné těžké újmy nebo přímo násilím, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, přičemž objektem je právo člověka svobodně se rozhodovat o pohlavním životě. Pakliže je toto spácháno na dítěti, § 185 odst. 2 písm. b, popř. odst. 3 písm. a, tr. zák., je použita vyšší trestní sazba. Stavem bezbrannosti je v kontextu se zneužíváním dětí myšlen stav, kdy poškozený nemůže klást odpor; děti jsou natolik nedostatečně vyvinuté, že nemohou poznat důvody, které by měly vést k odporu vůči vymáhané souloži. Dítětem se zde myslí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákoník nestanoví jinak (§ 126 tr. zák.). Tento trestný čin je

²¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2.vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2010, s. 556.

²² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2.vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2010, s. 556.

dokonán vykonáním pohlavního styku, přičemž na rozdíl od § 188 tr. zák. se pohlavním stykem rozumí nejen soulož, ale i pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží, a jakýkoliv způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby.

Novým trestným činem se spolu s přijetím trestního zákoníku stal sexuální nátlak, § 186 tr. zák. Trestný čin je dokonán, pokud člověk jinou osobu násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti. Objekt je stejný jako u trestného činu znásilnění. Jednání pachatele na rozdíl od trestného činu znásilnění nevede k pohlavnímu styku, ale k donucení oběti provádět jinou sexuální aktivitu. Je-li tento čin spáchán na dítěti, výše trestu se pohybuje v rozmezí jednoho roku až pěti let.

2.2. Trestné činy proti rodině a dětem

Jelikož je rodina tradičním prvkem společnosti a ochrana rodiny a dětí je zaručena řadou mezinárodních dokumentů, jsou trestné činy proti rodině a dětem zařazeny do IV. Hlavy trestního zákoníku. Trestný čin svádění k pohlavnímu styku spočívá v nabídnutí, slíbení nebo poskytnutí dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte, jeho obnažování nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplaty, výhodu nebo prospěch. Výše trestní sazby jsou dvě léta, pokud je tento čin spáchán na dítěti mladším patnácti let, v souladu s § 202 odst. 2 písm. a, bude pachatel potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let. Objektem je zájem na řádném citovém, tělesném, mravním a rozumovém vývoji dětí. Předmět útoku je dítě, bez ohledu na zletilost. Pojem pohlavního styku je opět širší než pojem soulož. Na ustanovení o svádění k pohlavnímu styku navazuje § 203 tr. zák., kde je zakotvena beztrestnost dítěte. Dítě je tedy beztrestné i v případě, kdy žádá nebo přijme za pohlavní styk s ním, své pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplaty nebo jinou výhodu či prospěch.

Posledním trestným činem, který v souvislosti se zneužíváním dětí chci zmínit, je ohrožování výchovy dítěte, § 201 tr. zák. Objekt a předmět trestného činu je totožný s trestným činem svádění k pohlavnímu styku. Pachatelem je osoba, která, i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že ho svádí k nemravnému nebo zahálčivému životu, umožní mu takový život vést, umožní mu

opatrovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, a závažným způsobem poruší svou povinnost o dítě pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost.

2.3. Mezinárodní dohody

V průběhu 19. a 20. století docházelo ke vzniku národních a mezinárodních organizací a institucí, postupně prosazujících rozvoj a zkvalitnění péče o dítě a jeho ochranu. Vyhlášení zákazu dětské práce na Všeobecné konfederaci práce v 19. století bylo prvním mezinárodním dokumentem, týkajícím se ochrany dítěte. Rozvoj péče o dítě nastal ale až ve 20. století. V roce 1959 byla přijata Charta práv dítěte (někdy též Deklarace práv dítěte), zaměřená na prosazování optimálního vývoje dítěte.²³ Jako první zmiňuje význam prenatálního, perinatálního a postnatálního období. Charta ovlivnila československý zákon o rodině z roku 1963, který stanovil jako rozhodující odpovědnost rodičů za dítě.

2.4. Intervence Evropské unie

V roce 1997 spustila Evropská komise program Daphne – s nímž souvisel i program STOP, zaměřený na podporu prosazování práva v oblasti sexuálního zneužívání dětí - jež byl reakcí na únos, sexuální násilí a následnou smrt malých belgických dívek v roce 1996; do této doby leželo zneužívání dětí víceméně mimo pozornost evropské veřejnosti. Program se zaměřoval na ochranu před násilím páchaným na dětech a rovněž se věnoval obětem takového násilí. Původně byl vytvořen jako jednoletá linka pro podporu projektů nevládních organizací v oblastech výzkumu, vytváření nástrojů apod. v oblasti násilí páchaného na dětech, mladých lidech a ženách, včetně sexuálního násilí. Postupně byla činnost Daphne prodloužena a v současné době je ve III. fázi. Zaměřuje se tedy na pomoc a podporu nevládních organizací a jiných, které vyvíjí úsilí proti násilí, na vytvoření všeoborových sítí s cílem posílit spolupráci nevládních organizací, přípravu podpůrných programů pro oběti a ohrožené osoby a intervenčních programů pro pachatele, studium jevů souvisejících s násilím a jeho

---

²³ Zdroj: www.osn.cz

dopadu na oběti i na společnost (náklady na zdravotní péči, sociální a ekonomické náklady) a další.²⁴

Pro Radu Evropy je prioritou ochrana dětí před všemi formami násilí; tvoří jeden ze dvou pilířů programu Rady Evropy „Budujeme Evropu pro děti a s nimi“. V roce 2007 přijala Rada Evropy Rezoluci na ochranu dětí před sexuálním zneužíváním a sexuálním vykořisťováním, na 28. konferenci byla přijata a je známá jako Lanzarotská úmluva. Do roku 2012 přijalo Rezoluci 23 států – Česká republika mezi nimi není, ale legislativní překážky jsou již odstraněny - a v listopadu 2011 byla schválena vládní kampaň „Stop sexuálnímu násilí na dětech“ vycházející z kampaně Rady Evropy ONE IN FIVE – „*Jedno z pěti*“. Ta má podpořit podepsání, ratifikaci a implementaci Lanzarotské úmluvy, zvýšit povědomí o rozsahu sexuálního násilí na dětech a zároveň poskytnout nástroje k jeho prevenci.²⁵

2.5. Srovnání českého a francouzského systému ochrany dětí před zneužíváním

Francii přísluší významné postavení v péči o dítě v Evropě jak v historii, tak v současnosti. Zákoník Civile Code de Napoleon z roku 1805 měl významnou roli, nicméně i dnes si Francie zachovává prvenství. Ve Francii jsou vyčleněna zvláštní oddělení pro děti a mládež, v jejichž rámci pracují specializovaní soudci a policisté ve spolupráci s psychology nebo sociálními pracovníky. Během soudního řízení odpovědnost za řešení případu náleží soudci, jemuž byl případ přidělen. Vyšetřování pachatele do obžaloby zajišťuje policejní oddělení pod vedením soudce. Policejní oddělení i soudce disponují značnými pravomocemi, a hlavně mají značnou kvalifikaci, což zkvalitňuje a urychluje celý proces soudního řízení. Soud rozhoduje po vynesení rozsudku zejména o umístění dítěte mimo vlastní rodinu, o statutárních opatřeních a navazuje na propojenou soustavu odborných pracovišť²⁶, nutné je zmínit i ombudsmana pro děti, veřejného obhájce dětských práv. Ten vyřizuje individuální žádosti rodičů, popř. dalších osob, zasahuje ve prospěch dítěte a je nezávislý na státu. Ovlivňuje nebo se podílí na aktivitách státních a nestátních organizací a orgánů, programech a

²⁴ Zdroj: http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/html/welcome/dpt_welcome_en.html.

²⁵ Zdroj: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/tiskova-zprava-k-otevreni-vladni-kampane-stop-sexualnimu-nasili-na-detech-89067/>.

²⁶ DUNOVSKÝ J. a kol. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 78.

postupech a aktivně se obrací na stát a jiné orgány se svými stanovisky s návrhem na jejich řešení, a také s návrhy zákonů. Francouzská vláda je také oproti naší více zainteresována na problematice péče o dítě a o rodinu. Naše právní úprava se postupně přizpůsobuje vlivu Evropské unie a předchozích států, přesto jsou stále patrné pozůstatky z minulého režimu. Náš sociální systém bohužel není tolik propracovaný jako francouzský, je stále málo odborníků na problematiku dětských obětí a zvláštní způsob výslechu dětí včetně specializovaných místností byl do našeho právního systému zakomponován oproti jiným evropským státům poměrně pozdě. Francie má přibližně dvousetletou historii budování systému péče o dítě. Český systém péče vznikl pod vlivem rakouským, určoval základní direktivy péče o dítě; totalitní režim péči o děti rozvíjel ve zdravotnictví a školství. Od roku 1989 až po současnost samozřejmě došlo k výraznému zlepšení oproti dobám minulým, přesto oproti Francii stále schází aktivní přístup, hlavně práce s rodinou a v rodině. Legislativa je v obou zemích na poměrně vysoké úrovni, přesto je Francie schopna reagovat rychleji a pružněji na vývoj nových patologických jevů, jako je např. syndrom CAN. Odbornost soudců u nás není na špatné úrovni, soudy pro mládež a děti jsou ale zřizovány až od roku 2004 a jsou zaměřeny na mladé delikventy, nikoliv na děti – oběti trestných činů. Zároveň u nás není podporována činnost charitativních a dobrovolných organizací v tak vysoké míře, jako ve Francii. Velké pozitivum spatřuji v přijetí zákona o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb. Obsahuje mimo jiné ustanovení, obsahující možnost oběti požádat v kterémkoliv stadiu trestního řízení, ale i před jeho zahájením, aby byla učiněna potřebná opatření k zabránění kontaktu s osobou, kterou označila pachatele. Příslušné orgány jsou povinny této žádosti vyhovět. Zákon rovněž upravuje výslech zvláště zranitelné oběti a zavádí institut důvěrníka, tedy osoby, která může oběť doprovázet k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení, přičemž tohoto důvěrníka lze vyloučit z účasti na úkonu pouze výjimečně. Velmi důležité je zakotvení podpory subjektů poskytujících pomoc obětem trestných činů a peněžité pomoci obětem. I přes změny k lepšímu je francouzský systém propracovanější a efektivnější. (Dunovský, 2005.)

3. Sexuální zneužívání v rodinném prostředí

Rodinné prostředí zakládá vztah mezi dítětem a dospělým; ten je přirozeně nerovný, spočívající v uplatňování rodičovské autority, dalo by se také říci „uplatňování moci“ nad nezletilým dítětem. Zaměřím-li se na vztah otec (otčím)-dítě, v průběhu uplynulých staletí bylo dítě chápáno jako majetek, se kterým si mohl otec nakládat dle libosti. Právo muže nad bytím a nebytím jedince se nazývalo „potestas patris“, neboli moc otcovská, a vycházelo z náboženského a společenského přesvědčení, že zásluha na zrození dítěte přísluší muži. Zneužití dítěte v rodině nebylo samozřejmě výhradně způsobeno mužskými jedinci, ale i v historii jsou případy, kdy matka zneužila vlastní dítě, výrazně méně časté. Pojetí sexuality a rodiny se liší napříč kulturami; některé oblasti v Pacifiku jsou známy tím, že za incest, popř. zneužití je považován styk dítěte a matky, nikoliv pak styk otce s dcerou. V Evropě přibližně v 17. století se začal klást větší důraz pro výchovu dítěte prostřednictvím škol, a čím více se blížíme do současnosti, tím více narůstá citlivost společnosti vůči zneužívání dětí obecně. 19. století, více či méně díky myšlenkám J.J. Rousseaua, klade důraz na dětství s potřebou správného přístupu rodiny. Význam zneužití dítěte v rodině se ale dostal do povědomí pořádně až díky S. Freudovi a A. Kinseyovi, kdy byly poprvé v Americe zveřejněny výpovědi žen, zneužitých v dětství. Zvláštní názor měl v roce 1978 Oates, který psal, že nenásilný incest dcera – otec může vyprodukovat kompetentní a výrazně erotickou reakci u mladých žen. V osmdesátých letech ovšem terapeuti upozornili na častý výskyt sexuálního násilí v anamnéze pacientek a jeho důsledky. Pod vlivem Úmluvy o právech dítěte z roku 1989 byl vztah mezi rodiči a dětmi vyjádřen jako rodičovská odpovědnost. 90. léta i u nás znamenala počátek věnování větší pozornosti problematice zneužití dítěte. (Weiss, 2000.)

3.1 Rodinný kontext

Slovo „incest“ znamená „nestoudný, a nízký, chovající se jako zvíře“. Obvykle se definuje jako sexuální aktivita mezi osobami, které nemají povoleno uzavřít manželství.²⁷ Zákaz incestu se objevil již v Chammurabiho zákoníku (přibližně 1700

---

²⁷ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání-pachatelé a oběti*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000, s. 82.

před Kristem). Příčinou tabuizace jsou biologické souvislosti; již naši předkové si všimli, že společenství, kde je zakázána sexuální aktivita mezi příbuznými, mají méně jedinců s mentálním defektem než společenství incest tolerující. Intrafamiliární zneužití má následky závažnější oproti extrafamiliárnímu zneužití, a i když např. statistiky z roku 2011 neukazují vysokou četnost trestného činu soulože mezi příbuznými, realita je jiná. Nejobektivnější data o výskytu intrafamiliárního zneužití se dají získat z výpovědí dospělých osob. Často se oběti o svých zážitcích zmíní až tehdy, jsou-li z dosahu pachatele, nejsou na něm závislé, popř. po smrti pachatele.

Pro rodinu, ve které dochází ke zneužití dítěte rodičem, nevlastním rodičem, sourozencem, můžeme použít pojem incestní rodina. Incest je definován jako sexuální styk mezi osobami bezprostředně příbuznými, tedy rodiči a dětmi, případně sourozenci. Pro účel práce bych ale do pojmu incestní rodina zahrнула i případ zneužívání dítěte prarodičem. Většina studií se shoduje v konstatování, že pachatelem je v drtivé většině případů otec, popř. otčím nebo muž-partner matky. Matoušek (1993) ovšem z německých zdrojů cituje, že v poslední době mají většinu incestů na svědomí matky.²⁸ Přesto se přikláním k názoru, že většinu nebezpečí zneužití v rodině jsou vystaveny dívky. Incestní rodina je dysfunkční, neztotožňuji se ale s tvrzením, že se nutně musí jednat o rodinu, která je uzavřena do sebe a ne vždy otcové udržují své dominantní postavení s použitím síly. Rodinné struktury jsou narušeny většinou mnohem dříve, než ke zneužití dojde – je tedy spíše důsledkem nežli příčinou. Rodinný systém incestních rodin má několik dynamik; ty vyplývají z kvality emočních vztahů a potřeb. Emoční potřeby jsou často uspokojovány na úkor ostatních, děti bývají rodiči odrazovány od navázání vztahu s ostatními. Zneužívající rodič mívá v rodině dominantní postavení a k upevnování tohoto postavení využívá svou autoritu, je vnímán jako ohrožující prvek. U všech členů rodiny je v různé míře deficit empatie, které se u zneužívajícího rodiče objevuje dříve než u oběti; z toho plyne i narušená komunikace a respektování práva silnějšího. V souvislosti se zneužitím dochází k narušování emočních a tělesných hranic členů rodiny, např. narušení tělesné intimity při koupání či oblékání a vynucování si tělesného kontaktu. Role dítěte je zaměněna s rolí dospělého jedince, kdykoliv se na něj pachatel obrací, aby uspokojilo jeho potřeby. Výjimkou podle Weisse nejsou různé

---

²⁸ VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. 1.vyd. Praha: Portál s.r.o., 1999, s. 47.

formy násilí, z výzkumu zneužitých a nezneužitých respondentů vyplynulo, že zneužité děti byly svědky násilí mezi rodiči častěji než děti nezneužívané.

3.1.1 Rizikové rodiny

Rodina je z hlediska zneužívání dětí vnímána jako exogenní multifaktoriální podmínka. Těmi jsou individuální proměnné, jako sociální izolace, zneužití pachatele v dětství, rodinné proměnné, tedy násilné chování mezi rodiči, rodiče bez empatie, a nakonec sociální proměnné (společnost schvalující sexuální násilí a sexualizaci dítěte). Odborníci vypracovali na základě výzkumů diagnostický klíč pro rizikové rodiny, obsahující 11 faktorů (Weiss, 2000). Na první místo kladou čas coby rizikový faktor – tedy čím více spolu rodiče a děti tráví čas, výrazněji roste riziko konfliktu a násilí. Dodávají ovšem, že důležitým atributem je špatné životní prostředí, nízký příjem, špatné vzdělání apod. Myslím si ale, že důležitým aspektem je psychická vyrovnanost jedince, jelikož existuje mnoho rodin s podobnými atributy, přesto u nich k násilí a zneužívání nedochází. Souhlasím ovšem se stresovým faktorem, jelikož rodina jako celek, rodič i dítě stres řeší odlišnými technikami a může mezi ně patřit zneužívání. Dalším rizikovým faktorem jsou střetové situace, kdy se problémy řeší z pozice síly. Ostatními faktory je nízký stupeň pestrosti činností a zájmů, nízká intenzita prožívání, právo nejsilnějšího člena rodiny ovlivňovat ostatní, rozdíly ve věku a pohlaví, soukromí, nedobrovolné členství, rozdíly věku a pohlaví a minulost rodičů.

Zneužívání není typické jen pro sociálně slabší rodiny, nýbrž se často vyskytuje i v rodinách na pohled harmonických; např. jeden z rodičů zastává společensky významnou funkci, rodina je dobře zajištěná a navenek působí velmi dobrým dojmem. Děti, převážně dívky, z těchto rodin mohou být považovány za lháře, které se snaží tímto způsobem na sebe upoutat pozornost. Setkávají se s nepochopením a nedůvěrou vlastní rodiny, musí se vyrovnat s negativními reakcemi okolí a jsou si ve většině případů vědomy skutečnosti, že definitivně rozbijí rodinu - právě v těchto rodinách je matka často skutečně nic netušící osoba. Vzápětí potom asi tři čtvrtiny skutečně zneužívaných dětí svou viktimizaci opět popřou, zejména jsou-li konfrontovány se zděšením a prudkou reakcí okolí.²⁹ Nelze tedy jasně určit, kterému modelu rodiny se

---

²⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2.vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 167.

může sexuální zneužití vyhnout, je možno stanovit pouze rizikové faktory, s jejichž výskytem roste pravděpodobnost možnosti zneužití.

3.1.2 Matka jako nezneužívající rodič

Podle některých autorů dochází u nezneužívajících rodičů (zde uvádím matku, jelikož je statisticky nejčastějším typem nezneužívajícího rodiče) k selhání v poskytování bezpečí dítěti. Absencí ochrany lze chápat i případ, kdy musí matka v pravidelných večerních či nočních směnách a dítě je odkázáno zůstat v domácím prostředí se zneužívajícím rodičem. Samozřejmě fyzická přítomnost neznamená dostupnost rodiče, matka si někdy nevšimá projevů svádění dítěte zneužívajícím rodičem. Myslím ale, že v určitých případech projevy nerozpozná vědomě, a ne vždy si spojí zdravotní nebo psychické problémy dítěte s možným sexuálním zneužíváním. Matky mohou mít submisivní roli ve vztahu k manželovi, mají málo zájmů, a obtížně navazují vztahy. Jinou skupinou jsou partnerky závislých mužů; ti od partnerky očekávají, že bude naplňovat všechny jeho potřeby. Vnímají partnerku jako omnipotentní matku, která poskytne ochranu a náležitou péči infantilnímu jádru jeho osobnosti, partnerce vyhradí roli nedotknutelné mateřské postavy; k uspokojování sexuálních potřeb inklinují ke stejně nezralým a závislým objektům, jako jsou oni sami.³⁰ Obě skupiny matek jsou ale ve vztahu frustrovány, mohou se u nich vyskytnout různé psychosomatické potíže. Samy mají také často (až 40%) zkušenost se sexuálním zneužitím v dětství. (Bentovim, 1998.)

Vaníčková uvádí, že mezi rodiči bývá neuspokojivý partnerský vztah a nedostatečný kontakt mezi matkou a dítětem. Matku uvádí jak osobu, u které selhávají instinkty k ochraně dítěte, v zájmu zachování rodiny odmítá problém vidět. Nemyslím si ale, že k tomuto vytěsnění vždy dochází vědomě. Jak jsem již uvedla, může nastat situace, kdy matka byla sama obětí zneužívání v dětství, proto jí toto chování nepřijde nepatřičné, i když tendence ve společnosti je opačná. Taktéž je možné, že si matka velmi dobře uvědomuje finanční závislost na muži, zvláště jsou-li v rodině další děti, a podvědomě si situaci, která nutně musí vyústit v rozpad rodiny, nechce připustit. Zároveň si musí být vědoma toho, že sama ve své roli selhala, proto je pro ni jednodušší

---

³⁰ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání-pachatelé a oběti*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000, s. 91.

dítěti nevěřit. Už samotné připuštění možnosti incestu naruší rodinné schéma, naruší její stabilitu, čemuž se matka přirozeně vyhýbá. Může tedy dojít ke zlehčování situace, popřípadě k žárlivosti na dceru.

3.2 Pachatel

Pachatele zneužívání dětí lze rozdělit v obecné rovině na deviantní (parafilní) pachatele a nedevariantní (neparafilní) pachatele. V průběhu historie ovšem v odborné literatuře můžeme nalézt různé typologie pachatelů sexuálního zneužívání, uvedu zde alespoň některé z nich. Na konci šedesátých let minulého století definovala skupina kolem Cohena tři skupiny pachatelů. První skupinou byl pachatel fixovaný, preferující společnost dětí; do druhé skupiny autoři zařadili regredovaného pachatele, což byla osoba s heterosexuálním zaměřením, reagující na dítě jako na sexuálního partnera. Reakce pachatele měla vzniknout na základě frustrace se sexuálním vztahem s dospělým jedincem. Poslední, agresivní typ pachatele, se vyznačoval sadistickým jednáním. (Cohen, 1969.) Groth a spol. odlišovali pachatele fixovaného, výhradně preferujícího děti, od pachatele regredovaného, neboli situačního. Situační pachatel se dopouští deliktu impulzivně, přičemž je primárně orientován na osoby odpovídající jeho věku. Tato typologie byla v průběhu let doplněna o několik subtypů. Vznikl pojem regredovaného subtypu situačního pachatele, který není na děti zaměřen primárně, ale trestného činu se dopouští vlivem stresové situace – např. rozvodu, přičemž se zaměřuje na děti, které zná. Dalším typem pachatele, jež není primárně zaměřen na děti, je morálně nevybíravý typ pachatele, zneužívající dítě jako jednu z dostupných osob. Za zmínku stojí také inadekvátní či naivní typ pachatele, který je sociálně problémový, s možným deficitem intelektu či známkami senility.

Na základě výzkumů a trestněprávní praxe vyplývá, že v drtivé většině případů je osobou, páchající trestný čin, pachatel situační, tedy nepedofilní. V současné době při vyšetřování případů zneužívání lze tedy vycházet z dělení pachatelů do dvou skupin. První skupinou jsou tzv. situační (regredovaní) pachatelé, tedy pachatelé, kteří nejsou orientováni výhradně na děti, netrpí žádnou sexuální deviací. Příčinou jejich chování může být stresová situace, např. narození dalšího dítěte, ztráta manželky apod. Pachatel měl obecně původně plnohodnotné kontakty se svými vrstevníky, prožil heterosexuální zkušenosti, ovšem posléze u něj došlo ke krizi a rozvinuly se pocity mužské

méněcennosti. Hlavním momentem je dostupnost oběti. Docentka Čírtková zmiňuje³¹ další, jemnější typy těchto pachatelů. Prvním je typ primitivního pachatele. Jde o mentálně primitivního jedince, neoblíbeného ve svém okolí. Mívá sklony k impulsivitě a jelikož nemá dostatečné schopnosti k navazování kontaktů se svými vrstevníky, vybírá si k uspokojení svých potřeb oběti mezi dětmi. Tento typ pachatele ovšem neváhá použít násilí, nestará se o zdraví dětí. Dalšími podtypy jsou sexuálně nevyzrálí pachatelé, jejichž sexuální pud není jednoznačně diferencován, a morálně narušení pachatelé, kteří využívají příležitosti a bezbrannosti dětí. Lze zmínit i inadekvátní typ pachatele, ale u něj je pedofilní jednání příznakem duševní choroby. Druhou velkou skupinou jsou tzv. preferenční (fixovaní) pedofilové, jsouce zaměřeni výhradně na děti. Většinou si vybírají dítě určitého typu postavy, věku a chování. Pokud je objektem pohlavního zneužívání dítě prepubertální, z 85% případů je pachatelem právě jedinec s pedofilními sklony. Velmi vzácné jsou brutálně agresivní delikty s poškozením tělesného zdraví dítěte, ovšem určité násilí není výjimkou. Až jednu třetinu pohlavních zneužití prepubertálních dětí páchají muži starší padesáti let, kteří jsou obvykle velmi málo aktivní ve svých partnerských sexuálních vztazích; motivace deliktu bývá sexuálně deviantní – jako by s věkem ubývalo schopnosti muže realizovat sex s nepreferovaným dospělým objektem.³² Podtypem je fixovaný pedofil svádívého ražení, preferující děti jako sexuální i sociální partnery. Násilí vůči dětem se u něj objevuje jen zřídka; dovede se s nimi dobře identifikovat, k sexuálním kontaktům přikročí, až jakmile se s dítětem spřátelí. Zvláštností je, že neprožívá pocity viny. Opačným podtypem je sadistický pedofil, vnímající děti jako objekt pro sexuálně-sadistické praktiky. Je typem lovce, vyhlédne si oběť, vyláká jí od ostatních a následně se těla zbaví odhozením na osamoceném místě. Je velmi nebezpečný, ovšem statisticky nepatří k časté variantě. Introvertovaný podtyp pachatele nedovede s dětmi komunikovat, proto si vybírá menší děti, může se před nimi obnažovat apod.

V případě pachatelů incestu jde často o formu pseudoincestního vztahu otčima k nevlastní dceři. I když jde o incest nepravý, bývá tento vztah jako incest uváděn. Naproti tomu homosexuální vztahy otce k synům nejsou tak časté, vyskytují se u nás

---

³¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2.vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.

³² WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání-pachatelé a oběti*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000, s. 142.

výjimečně. Odlišným vztahem jsou také incestní vztahy mezi sourozenci, kdy dominuje pohlavní styk starších bratrů s mladšími sestrami; podobně jako v případě incestu dcery s otcem jde vzácně o jednorázovou zkušenost.

3.2.1 Matka jako pachatelka

Ve většině případů je sice pachatelem muž, ale situace, kdy je pachatel žena, mohou nastat také. Pachatelkami-ženami jsou nejčastěji matky, nevlastní matky, tety sestry a jiní blízcí příbuzní. Původně se předpokládalo, že se ženy podílí na zneužívání z 1 % případů, současné studie ovšem uvádí až 15 % podíl žen (Braun, 2002). Jedním z mýtů dob minulých bylo, že se pachatelky nedopouští na dětech tak intenzivního násilí jako muži a takové zneužívání není tak škodlivé. Mezi odborníky existuje shoda ve zjištění, že většina sexuálních deliktů žen má formu sexuálního zneužití dětí, zejména incestního typu; oběti jejich činů jsou méně specifické dle pohlaví (Weiss, 2005).

Z epidemiologického hlediska je obtížné stanovit nejen výskyt sexuálních deviací u žen, ale obtížné je určit i skutečný rozsah ženské delikvence; v případech sexuálního zneužití bude ženská latentní kriminalita vyšší, než je uváděno v policejních statistikách.³³ Weiss a Zvěřina (2001) uvedli, že z celkem 7% zneužitých českých mužů bylo ženou zneužito až 41%, zatímco pouze 1% zneužitých žen uvedlo jinou ženu jako pachatelku.

Chování ženských pachatelek se od mužských pachatelů samozřejmě odlišuje. Předně ženy při zneužívání většinou vůbec nepoužívají násilí, znají svou oběť lépe a mají k ní opatrovnický vztah, mohou nutit dítě k prostituci. Stejně jako muži pochází z různých sociálních vrstev, dosahují různého stupně vzdělání. Vyhledávají si oběti cíleně, používají manipulaci a bagatelizují své počínání. Podle Täubnera se velká část žen se dopouští sexuálního zneužívání společně s mužem (až dvě třetiny pachatelek), přičemž zneužívání iniciuje muž. Žena při zneužívání hraje druhou roli, např. dítě drží apod. Většinou motivem takového jednání je touha udržet rodinu, manželství a vztah

---

³³ WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005, s. 25.

s pachatelem. Takové ženy jsou zcela závislé na muži a často byly v dětství samy sexuálně zneužity.³⁴

Čírtková (2009) uvádí tři typy pachatelek. Prvním typem je typ označený jako milenka, vnímající vztah s nedospělým jako plnohodnotný vztah. Zneužívá pubertální děti, přisuzuje jim roli milenců a jedná s nimi jako s dospělými. Typ spolupachatelka (pachatelka pod mužským vlivem) je nejprve sama obětí sexuálního týrání, později přihlíží zneužívání dítěte, nejčastěji pod nátlakem muže. Je velmi závislá na partnerovi. Třetím typem je pachatelka se zátěží (predisponovaná pachatelka). Dominantním znakem je skutečnost, že sama byla v dětství obětí zneužívání, a pozice ovládající strany má pro ni uvolňující účinek; tak ale nejednají všechny oběti sexuálního zneužívání, psychologické příčiny proto nejsou zcela objasněny. Sama iniciuje sexuální zneužívání i na vlastních potomcích, začíná se sexuálním násilím i na velmi malých dětech.

Nabízí se otázka, zda matka, jež věděla o zneužívání svého dítěte a z různých důvodů se bála tomuto zabránit, je spolupachatelkou nebo spoluobětí. Pravděpodobně v očích dítěte je matka spolupachatelem, jelikož jej nedokázala ochránit nebo mu nevěřila.

3.3 Oběť

Z hlediska zneužívání je dítě bez ohledu na spoluúčast vůči zneužívajícímu dospělému vždy v pozici oběti. V posledních letech je věnováno stále více pozornosti oběti trestných činů; podrobněji je zkoumá viktimologie, což je součást kriminologické vědy. Předmětem viktimologie je mimo osoby oběti, jejich biologických, psychických a sociálních vlastností, také vztah mezi obětí a pachatelem, proces viktimizace a role oběti v něm, stejně jako role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a následného soudního projednání věci. Pojem viktimnost vyjadřuje stupeň rizika stát se obětí, neboli disponovanost jedince stát se obětí trestného činu; s tím souvisí pojem viktimizace, což je proces, v němž se potenciální oběť stane skutečnou obětí trestného činu. (Konrád, 2004.)

Potencionální erotické chování dětí zkoumal Freud, který uvedl, že dítě svou sexualitu prožívají jinak než dospělí – např. pobíhání bez šatů jim připadá jako

---

³⁴ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství-sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Trizonia, spol., s.r.o., 1996, s. 54.

samozřejmost. Jde o přirozený model chování a k jeho zneužití může dojít tehdy, pociťuje-li dospělý jedinec, sexuální reakci. V případě dětí s postižením je zvýšené riziko sexuálního zneužití, stejně jako u dětí zanedbávaných nebo dětí, jejichž matka není v rodině fyzicky přítomna.

První atak sexuálního násilí u intrafamiliárního zneužití většinou nastává u dítěte v předškolním věku, naproti tomu v případě extrafamiliárního zneužití je oběť mladšího a středního školního věku. Je-li obětí intrafamiliárního zneužívání chlapec, jeho věk bývá nižší než u dívky. První zneužití proběhne mezi druhým a třetím rokem života, signifikantně častěji větším počtem agresorů, naproti tomu u dívek je typické, že zneužití probíhá opakovaně a po delší dobu.

3.3.1 Následky zneužívání dítěte

Následky v podobě tělesné újmy jsou časté zejména u malých dětí, největší pozornost je věnována psychickým následkům. D. Finkelhor (1986) vypracoval model čtyř traumatogenních dynamik. Výhodiskem těchto dynamik je bezmocnost, neschopnost něco podniknout. Může se projevovat psychosomatickými potíží, opakovanými útekami, nerespektování norem, popřípadě v dospělosti tyto oběti mohou převzít roli zneuživatelů. Na kognitivní úrovni je zkušenost se zneužíváním zastoupena pocitem stigmatizace. Oběť si uvědomuje svou odlišnost od ostatních dětí, považuje se za zkažené, což může vyústit v sebepoškozování. Dítě si je vědomo, že má být dospělým chráněno, ovšem ten jej „zradil“ a namísto ochrany jej využil jako prostý objekt uspokojení – z toho pramení pocit zrady; oběť může přestat věřit dospělým autoritám. Poslední traumatogenní dynamikou je traumatická sexualizace, dítě je blokováno v osvojení si sexuální normy a mohou u něj vzniknout úchylinky, směřující k extrémnímu chování v sexuální oblasti. Hlubší následky ovšem závisí i na pohlaví oběti. Kompenzací pro chlapce může být externalizace, ponižování někoho, kdo se jim jeví ještě zranitelnější, než jsou oni sami. Naopak dívky reagují spíše pasivním způsobem.

Výše uvedené důsledky se dají vyjádřit pojmem posttraumatická stresová porucha. Konkrétní dopad na dítě závisí na věku dítěte v době traumatizace – s tím souvisí i věk pachatele, na době zneužívání a vztahu s pachatelem, použití násilí a rovněž na reakci okolí na oznámení. Mezi hlavní příznaky dlouhodobých následků patří

intruse, což jsou vnucující se vzpomínky na traumatickou událost; navodit je mohou i bezvýznamné podněty, jako zvuky nebo pachy. Dalším příznakem je konstrikce, syndrom vyhýbání se; dítě se vyhýbá veškerým podnětům, které by mohly znovuprožívání spustit. Posledním příznakem je hyperarousal, u kterého dominuje obava z toho, že se událost bude opakovat. Projevuje se poruchami koncentrace, poruchami spánku apod. Typickými projevy traumatizace jsou také projevy agrese, pocity viny, zhoršení výsledků ve škole, vymizení osvojených dovedností a další. Je možné, že se trauma u dítěte neobjeví bezprostředně po zneužití a následném vyšetřování, ale později, v náročné životní etapě. Viktimologie rozlišuje u dětských obětí trestných činů dvě hlediska. Prvním je typ traumatu, kdy si trauma typu I, tedy šokující událost, dítě dobře zapamatuje, zatímco trauma typu II, dlouhodobější situaci, je paměťově hůře přístupné. Druhým hlediskem je zdroj traumatizace, rozdělený na intrafamiliární a extrafamiliární. Pokud dítě vyrůstá ve zdravé, fungující rodině, nemusí s jeho psychikou tolik otřást extrafamiliární typ zneužití; rodina je schopna mu poskytnout oporu, terapie je jednodušší. Naproti tomu intrafamiliární trauma má větší dopad zejména proto, že agresorem je pro dítě důležitá osoba, dítě se tedy nemůže spolehnout na rodinu.

Při oznámení trestného činu a započetí vyšetřování může dojít k sekundární viktimizaci oběti, nebo druhotnému zraňování; to může být důsledkem opakovaných výslechů nebo ponižování dítěte komunikací nedostatečně proškoleného sociálního pracovníka.

3.4 Aktuální otázky prevence před intrafamiliárním sexuálním zneužitím

Prevence sexuálního zneužívání dětí se dělí na prevenci primární, sekundární a terciální. Zapojila se také Evropská unie; Rada Evropy uvedla v roce 1993 ucelený komplex doporučení, který se týká zejména primární prevence. Na prvním místě uvedla propagaci prostřednictvím různých veřejných kampaní, vytvoření sociálních a ekonomických podmínek apod. Součástí prevence je také vzdělávání učitelé o problematice týrání a zneužívání. Značný význam má i přijetí zákona o obětech, o němž se podrobněji zmiňuji níže.

3.4.1 Primární prevence

Podle definice Světové zdravotnické organizace je primární prevence strategií, která má vést k předcházení zneužívání jeho potlačením přímo v zárodku a neumožněním vytvoření podmínek pro vznik. Základní strategií je snížení pravděpodobnosti výskytu poškození dítěte, cílovými skupinami je potencionální nebo faktická oběť, tedy dítě ve věku do patnácti let, rodiče dětí, pedagogové, profesionální skupiny nepedagogického zaměření (např. orgány činné v trestním řízení) a veřejnost. Samotným základem primární prevence je výchova dětí neboli edukace, v níž je začleněn proces učení. Nositelem edukačního procesu jsou rodiče a učitelé. Cíle, metody a prostředky výchovy dětí lze vyčlenit ze sexuální výchovy. Garantem jsou předškolní zařízení a základní školy. Sexuální výchova je začleněna do osnov řady předmětů, jako prvouka, biologie, občanská výchova apod. Aby tato výchova plnila svůj záměr, musí být prováděna na třech úrovních. První úroveň je kognitivní, kdy žák získá informaci. Následuje emocionální úroveň, kdy si dítě vytvoří osobní postoj, a poslední úroveň jest konativní – žák se učí potřebným návykům a povinnostem. Cílem výchovy dětí je tedy vytvoření takové osobnosti, která si bude vědoma sebe sama, dokáže hodnotit chování jiných, zvládne vyhodnotit situace, které ohrožují jeho práva nebo bezpečí a dovede svá práva aktivně i pasivně chránit. Na systém vzdělávání dětí ve škole musí navazovat systém výchovy rodičů; ti musí se školou aktivně spolupracovat, být informováni a obsahu, metodách, prostředcích a cílech sexuální výchovy svých dětí. Dunovský (1995) uvedl „Desatero, jak zajistit dítěti bezpečí“, připravené Společností pro prevenci násilí dětí (Velká Británie). Doporučuje nenechávat malé dítě bez dohledu, učit dítě, aby nikdy nikam neodcházelo s kýmkoliv, vysvětlit dítěti, že by nikdy neměli s dospělými nebo většími dětmi dělat to, co se jim nelíbí apod.

Součástí primární prevence je také působení na veřejné mínění ve prospěch a dodržování práv dětí. Rada ministrů členských zemí Rady Evropy na své 490. schůzi doporučila propagovat prostřednictvím různých informačních kampaní společenské uvědomění o právech dítěte a pozitivním způsobu výchovy dětí.

Autoři (Dunovský, Matějček et al., 1995; Weiss, 2000 a 2005) uvažují ve v rámci primární prevence i o pachatelích. Je nutno uvažovat o potencionálním pachateli, který trestný čin sexuálního zneužívání nikdy nespáchal, a je nositelem uvědomovaných

a neuvědomovaných potencií tento čin spáchat, dále o pachateli, který trestný čin již spáchal a byl potrestán (je v evidenci) nebo nebyl potrestán ani léčen a je chápán jako potencionální pachatel.

3.4.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence je záměrné působení na situace, podmínky či okolnosti, které nějakým způsobem zvyšují či podmiňují riziko zneužití dítěte s cílem tyto fenomény minimalizovat nebo zcela eliminovat.³⁵ Spočívá ve vytipování rizikových situací a rizikových skupin obyvatelstva, stejně jako v cíleném působení na tyto skupiny lidí a na situace tak, aby se riziko CAN snížilo na minimum.

Významným rizikovým faktorem je věk dítěte, přičemž s rostoucím věkem a s tím související zrající osobností dítěte se riziko snižuje. Východiskem pro prevenci je dozor nad dítětem a jeho komplexní ochrana, rodiče musí mít možnost informace o pohybu dítěte a zároveň mít možnost dítě ochránit (Weiss, 2005). Dunovský (1995) dále upozorňuje na vzhled dítěte jako jeden z rizikových faktorů. Děvčátka výrazně ženských tvarů, která jsou navíc mazlivá a jemná, mohou přitahovat pachatele spíše než dívky, které tyto atributy postrádají. Browne uvedl, že fyzická krása dítěte hrála roli ve 42% případů. Kriminalisté dle Täubnera popisují zvýšené nebezpečí u dětí se sníženým stupněm inteligence; tyto děti totiž nebezpečí obtížně diagnostikují. S tím je spjata snížená úspěšnost dítěte ve škole, která zapříčiňuje zvýšenou potřebu dítěte po uznání (Weiss, 2000).

Typologie pachatele je nedílnou součástí sekundární prevence. Jednu z mnoha typologií vytvořil Beech; ze svých výsledků šetření odvodil dvě hlavní skupiny pachatelů: vysoce deviantní a níže deviantní pachatele. První skupina se dále dělí na velmi vysoce deviantní, kdy pachatel je nezralý, nemá dostatek odpovědnosti a jeho činy jsou zacíleny uvnitř rodiny i mimo ni, a vysoce deviantní s nízkým sebehodnocením a citovou osamělostí. Druhá skupina se dělí na středně deviantní pachatele s kognitivními poruchami a vysokou agresivitou, níže deviantní pachatele s normálním sebehodnocením a asertivitou, a níže deviantní pachatele s narušenou empatií (Weiss, 2005). Dalšími faktory jsou rizikové rodiny a rizikové situace.

---

³⁵ TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství-sexuální zneužívání dětí*. 1.vyd. Praha: Trizonia, spol., s.r.o., 1996, s. 67.

3.4.3 Terciální prevence

Smyslem terciální prevence je zamezení dalšího zneužití dítěte, k tomu musí být vytvořen systém opatření. Do terapie je třeba zahrnout celou rodinu (Hanušová, 2006). Weiss a Dunovský člení terciální prevenci na dvě etapy: etapu diagnostickou a etapu pomocnou. V první etapě se provádí zhodnocení míry poškození oběti v rovině medicínské, psychologické a právní. V etapě pomocné je klíčové rozhodnutí odborného pracoviště, zda dítě zůstane nebo nezůstane nadále v rodině. Dunovský již v roce 1995 upozorňoval na nízkou kvalifikovanost psychologů, lékařů apod., s tímto tvrzením se ztotožňují i studie současné.

Hanušová (2006) zmiňuje navíc kvartální prevenci, kdy se dítě, umístěné v rámci léčby jinde, navrácí zpět do rodiny. Tento požadavek se objevuje v anglosaské literatuře, Hanušová je toho názoru, že by se kvartální typ prevence osvědčil i v našich podmínkách, s čímž souhlasím.

3.5 Falešná obvinění

Případy falešného obvinění ze sexuálního zneužívání jsou v poslední době hojně diskutovány. Vznik dojmu, že si dítě vymýšlí, popřípadě situaci zveličuje, může být zapříčiněn nedostatečným citovým projevem dítěte, popřípadě lehkými odchylkami při opakované výpovědi, což je ale pochopitelné. Ve skutečnosti je pouhých 8% případů z oznámení sexuálního zneužití falešným obviněním.³⁶ Je třeba si uvědomit, že dítě zřídka mívá z falešného obvinění prospěch. V kapitole 4.5 popisuji případ, který byl soudcem vyhodnocen jako falešné obvinění.

Jsou samozřejmě situace, kdy je určitá míra rizika nepravdivého obvinění potencionálního pachatele. Jednou z nich je problémový rozvod rodičů, kdy jeden rodič využije dítě k osočení druhého – zneužití je pro to velmi příhodné. Z devadesáti procent bývá nepravdivě osočen otec dítěte. Na internetu je k nalezení několik fór a webových stránek pro otce, jež čelí těmto obviněním ze stran bývalých partnerek, které usilují o získání dítěte do své výhradní péče. Shodují se na systémové diskriminaci otců ze

---

³⁶ HALFAROVÁ, H. *Fakta a mýty o ochraně dětí*. V: Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí – sborník z konference East-West, JAN, Praha 1997, str. 122.

strany státu a neobjektivitě soudkyň-žen. Zároveň je pro tyto fóra a „poradny“ typické, že neřeší potřeby dítěte, ale pocit křivdy jednoho z rodičů. Další možnou situací je útok dítěte na rodiče, kdy se dítě chce rodiči pomstít nebo vynutit určitou výhodu.

O možnosti falešného obvinění lze uvažovat v případech, kdy dítě používá slovník dospělého, přičemž význam některých výrazů nemůže být schopno objektivně chápat, není schopno popsat specifické detaily a sled událostí, popřípadě když příběh stereotypně opakuje s malými emočními odpověďmi.

3.5.1 Klamné vzpomínky

Pojem klamné, nebo také falešné vzpomínky (*false memories*) je souhrnné označení pro nepřesnou reprodukci pamětně uchovávaných informací.³⁷ Jde tedy o kombinaci skutečné vzpomínky a obsahu podnětu obdržených od okolí. Studium těchto vzpomínek se od 70. let minulého století zabývá Elizabeth F. Loftusová, která prováděla rozsáhlé výzkumy, týkající se implantace falešné vzpomínky.³⁸ V případě dívky s pseudonymem Jane Doeová v devadesátých letech v USA, kterou měl pohlavně zneužívat její otec, Loftusová postřehla nesrovnalosti mezi výsledky vyšetřování a její výpovědí. Po podrobném zkoumání celé kauzy došla k závěru, že jí byly vtisknuty falešné vzpomínky hned dvakrát: poprvé jejím otcem, podruhé psychiatrem.³⁹

Klamné vzpomínky mohou mít několik podob. První podobou je uvědomovaná vzpomínková mezera, kdy si vyslýchaný uvědomuje, že líčí děj útržkovitě; není schopen si vybavit okolnosti. Tyto mezery mohou mít trvalý i přechodný ráz. Další možnou podobou je prostá vzpomínková mezera neuvědomovaná. Vyslýchaný vypovídá pravdivě, ale neúplně, čímž může dostat vyslychajícího do složité situace. Svou výpovědí může dát podnět k pochybnostem o spolehlivosti jiného svědka. Možné jsou i vzpomínky s časovými posuny (vyslychající si události převede do jiného časového sledu, než se ve skutečnosti odehrály) a obsahově rozšířené vzpomínky, tzv. vylepšování výpovědi. Zajímavé jsou snové vzpomínky, při kterých se mísí sen a skutečnost. Nejsou příliš časté u dospělých osob, spíše se vyskytují u starých osob nebo u dětí. (Čírtková, 2009).

---

³⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 350.

³⁸ LOFTUS, E.: *Creating False Memories*. *Scientific American*, 1997, č. 3, dostupný zde: <http://faculty.washington.edu/eloftus/Articles/sciam.htm>.

³⁹ LOFTUS, E.: *Who abused Jane Doe? The hazards of the Single Case History: Part I*. *Skeptical Inquirer*, 2002, č. 3, dostupný zde <http://faculty.washington.edu/eloftus/Articles/JaneDoe.htm>.

V kazuistice uvádím případ malého chlapce, kterého měl zneužívat jeho otec; jednalo se ale o snovou vzpomínku.

4. Výslech

Výslechem se rozumí kriminalistická metoda, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího⁴⁰, přičemž pro mou práci je klíčový výslech dětské oběti. Výslech v pojetí trestního práva je procesní formou (důkazním prostředkem) k získávání výpovědi od vyslychaného jako nositele důkazu; obsah výpovědi je procesním důkazem.⁴¹ Z pohledu forenzní psychologie je výslech specifickou formou sociálního styku.

Podstatou výslechu je získání informací, zafixovaných ve vědomí člověka, cílem získání úplné a věrohodné výpovědi, o níž nejsou důvodné pochybnosti. Produktem výslechu je výpověď. Jde o složitou psychickou činnost, vztahující se k jevům minulým. V důsledku trestného činu vznikne ve vědomí člověka paměťová stopa, jež může být dekodována výpovědí (reprodukcí) nebo znovupoznáním (rekognicí). Základem výslechu je tedy reprodukce informací, obsažených v paměťové stopě. (Němec, 2003.)

Výslech lze klasifikovat podle různých hledisek, jedním z kritérií je procesní postavení vyslychané osoby. Podle toho rozlišuje např. Konrád a kol. (2004) výslech podezřelého, žalovaného, znalce, obviněného, obžalovaného, svědka a vyžadování potřebných vysvětlení. Podle osobnostních specifik vyslychaného se rozlišuje výslech dětí, mladistvých a dospělých apod. Podle formy nebo taktiky vedení výslechu se rozlišuje výslech osoby oznamující trestný čin (forma vysvětlení v podobě takticky vedeného rozhovoru), výslech v rámci realizace konfrontace nebo výslechy, které jsou součástí dalších vyšetřovacích úkonů.⁴²

---

⁴⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 327.

⁴¹ SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 15.

⁴² GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze-Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 181.

Stadia výslechu

V souladu s požadavky trestního řádu rozlišuje kriminalistika stadia výslechu: úvodní stadium, stadium souvislého líčení a stadium otázek a odpovědí. Vlastnímu výslechu předchází jeho příprava. Ta by měla obsahovat analytickou fázi, ve které dochází k analýze znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího. Nezbytná je zároveň analýza shromážděných materiálů a analýza vyslychané osoby. Syntetická fáze vychází z fáze analytické, vytváří podmínky pro provedení výslechu a modeluje jeho průběh. Úvodní stadium výslechu musí obsahovat zejména poučení vyslychaného, ověření totožnosti apod.; má formovat psychologický kontakt mezi vyslychajícím a vyslychaným. Z popudu vyslychajícího přejde plynule úvodní stadium do stadia souvislého líčení, začínajícího okamžikem, kdy vyslychaný vypovídá o předmětné věci. Protokolace se provádí buď během výslechu, nebo si vyslychající dělá poznámky – k vypracování protokolu dojde až po skončení výpovědi. Poslední stadium, stadium otázek a odpovědí, má za úkol konkretizovat, doplnit informace, získané ze stadia monologu. Vyloučeny jsou otázky kapciózní a sugestivní (viz níže).⁴³ O přípravě výslechu, taktikách a orgánech provádějících výslech pojednávají následující kapitoly.

Výpověď dítěte

Na počátku 20. století psychologové pochybovali o schopnosti dítěte poskytnout výpověď, která by byla ve shodě s realitou. Dle Sterna, Bineta a dalších u vyslychaného dítěte převažovala přirozená tendence dotvářet realitu fantazijními představami a vydávat tyto představy za skutečné – tedy tak, jak dítě činí při hře. Celkově byla dětská výpověď v trestním řízení zpochybňována a nebyl jí kladen takový význam, jaký si zasloužila. Výslechová praxe ovšem prokázala, že děti jsou běžně – tedy nikoliv výjimečně nebo zřídka – způsobilé poskytnout věrohodnou výpověď.⁴⁴

Podle § 101 odst. 1 tr. řádu platí, že před výslechem svědka je třeba mimo jiné ověřit jeho totožnost, poučit ho o právu odepřít výpověď, a poučit ho o povinnosti vypovědět úplnou pravdu a nic nezamlčet.; zároveň musí být poučen o následcích křivé výpovědi. Pokud je ve shodě s § 102 odst. 1 tr. řádu vyslychána osoba mladší patnácti

⁴³ SPURNÝ, J.. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, str. 19-22.

⁴⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2.vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 333.

let, uplatní se ustanovení § 101 odst. 1 tr. řádu, tedy musí být poučena přiměřeně svému věku. Existuje diferencovaný přístup k osobám mladším patnácti let, jenž zohledňuje jejich duševní a rozumovou úroveň. Nelze prosazovat poučení o následcích křivé výpovědi, jelikož osoba mladší patnácti let není trestně odpovědná v souladu s § 25 tr. zák.⁴⁵

Problém nastává u dětí ve věku mezi 3 a 4 rokem života, tedy u dětí předškolního věku. U těchto dětí podle závěru klinických psychologů a soudních znalců⁴⁶ nelze provést výslech, jelikož by neporozumělo poučení svědka, jak je uvedeno v § 101 odst. 1 tr. řádu. Formou hry lze malým dítětem vysvětlit, proč jsou vyslýchané, a zjistit, zda chápou rozdíl mezi pravdou a lží. Je na posouzení soudu, jak s výpovědí naloží, jelikož se nejedná o klasický výslech s poučením.⁴⁷

4.1 Výslech dětské oběti

Dětské oběti by měly být schopny lepších paměťových výkonů než dospělí, jelikož postřehnou i řadu drobných detailů. V § 102 tr. řádu je výslech osoby mladší patnácti let. Podle tohoto ustanovení jde-li o okolnosti, jejichž oživování by vzhledem k věku vyslýchaného mohlo nepříznivě ovlivnit její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět šetrně a po obsahové stránce takovým způsobem, aby jej v dalším řízení nebylo nutno opakovat. Zmíněno je přiřazení pedagoga nebo jiné osoby mající zkušenost s výchovou mládeže. Někteří autoři (Čírtková, 2009; Gillernová, 2006 a další) upozorňují na vliv vnějšího prostředí a atmosféry výslechu. Kancelář policejního úředníka může podněcovat úzkost, ačkoliv kanceláře vyšetřovatelů, provádějících výslech dětí, bývají vybaveny hračkami, obrazy apod., čímž nepůsobí příliš strohým dojmem a vybavení místnosti umožňuje navázat první kontakt s dítětem⁴⁸. Nenabízejí ale takové možnosti jako specializované výslechové místnosti, ve kterých by měl výslech dítěte probíhat.

---

⁴⁵ CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde, a.s., 2010 s. 184-185.

⁴⁶ Poznámky ze školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy: Specializované výslechové místnosti. Vedoucí školení PhDr. Alena Kolářová, 2012.

⁴⁷ Poznámky ze školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy: Specializované výslechové místnosti. Vedoucí školení PhDr. Alena Kolářová, 2012.

⁴⁸ Řízený rozhovor s vyšetřovateli Obvodní ředitelství Policie Praha III., Služba kriminální policie a vyšetřování, odbor obecné kriminality.

4.1.1 Výslech oběti v kontextu se zákonem o obětech trestných činů

Dne 1. 8. 2013 nabývá účinnosti zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb. (dále jen zákon o obětech), který má výrazně zlepšit postavení oběti. Pro problematiku výslechu sexuálně zneužitého dítěte považuji za nezbytné zmínit některá z ustanovení. Zákon v § 2 odst. 4 písm. a) definuje jako zvláště zranitelnou oběť dítě. Pojem dítě není v důvodové zprávě k zákonu více rozveden, proto je možno se domnívat, že jde v souladu se zákonem a soudnictví ve věcech mládeže o osobu mladší patnácti let. Jako zvláště zranitelnou oběť uvádí zákon v § 2 odst. 4 písm. d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Považuji za úspěch, že oběti konkrétně těchto trestných činů byly označeny, což svědčí o pokroku ve společenském uvažování a uznání závažnosti následků sexuálně motivovaných trestných činů. Výslech oběti, resp. zvláště zranitelné oběti, je upraven v ustanoveních § 18 a § 21 zákona. Takovou oběť je nutno vyslýchat zvláště citlivě s ohledem na konkrétní okolnosti, což je v podstatě zmíněno v § 102 tr. řádu. Zákon o obětech dále uvádí, že výslech dítěte má vést osoba k tomu vyškolená; v případě trestního řízení s výjimkou případu, kdy se jedná o neodkladný úkon a takovou osobu nelze zajistit – v zásadě jej tedy provádí osoba vyškolená. Podobné ustanovení obsahuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže, konkrétně § 41 odst. 2, kdy má tyto úkony provést policejní orgán určený k úkonům ve věcech mladistvých osob, státní zástupce specializovaný na věci mládeže nebo soudce soudu pro mládež, rovněž s výjimkou neodkladného úkonu. Zákon o obětech opět zdůrazňuje, stejně jako trestní řád, nutnost provedení výslechu tak, aby nemusel být opakován. Zákonodárce ovšem správně doplnil, že pokud je nutno výslech opakovat před stejným orgánem, je žádoucí, aby jej provedla tatáž osoba. Nejsm si příliš jista, zda v praxi bude tento požadavek reálně splnit, zejména pro vytíženost vyšetřovatelů; na policejních útvech a státních zastupitelstvích bývá zpravidla pouze jedna až dvě osoby, specializující se na problematiku mládeže. Pokud si zvláště zranitelná oběť nepřeje vizuální kontakt s osobou podezřelou nebo osobou, proti níž se vede trestní řízení, má být v souladu s § 20 odst. 4 zákona o obětech využito audiovizuální techniky. To je ale v případech dětských obětí již uskutečňováno díky speciálním výslechovým místnostem (viz níže), ačkoliv ustanovení nejspíš zajistí jejich hojnější využívání. Novinkou je právo na doprovod s důvěrníkem. Důvěrníkem je dle § 21 zákona o

obětech fyzická osoba, kterou si oběť zvolí; cílem je poskytnutí psychické pomoci, přičemž nesmí jít o obhájce, obviněného, svědka, znalce a tlumočníka. Tento důvěrník bude mít možnost účastnit se dle důvodové zprávy k zákonu také hlavního líčení a veřejného zasedání i v případech vyloučení veřejnosti; vyplývá to z novelizace ustanovení § 201 odst. 2 tr. řádu, a z § 54 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V případech sexuálně zneužitého dítěte byla při výslechu možná přítomnost psychologa, popřípadě pedagoga, kteří do určité míry roli důvěrníka plnili. Mohlo by se zdát, že z ustanovení vyplývá i možnost účasti rodiče při výslechu. Pokud se jedná o zneužívání dětí osobou jinou než pocházející z rodinného prostředí, nevidím problém; jiná situace ale nastává u zneužití dítěte v rodině. Jsou známy případy, kdy rodič negativně ovlivňuje a navádí dítě, popřípadě se matka nedovede srovnat s faktem zneužívajícího otce dítěte. Nezneužívající rodiče bývají samozřejmě vyslýcháni jako svědci, čímž možnost vykonávání důvěrníka odpadá; považuji ale za nutné upozornit, že ne každé dítě je ochotno vypovídat pravdivě a přesně v přítomnosti známé nebo blízké osoby. Ustanovení zajisté dává prostor pro zajištění psychické pohody dítěte, v praxi ale bude záležet na empatii vyšetřovatele, zda bude schopen odhadnout přínos důvěrníka coby rodiče při výslechu - zákon o obětech § 21 odst. 4 hovoří o možnosti vyloučení důvěrníka, pakliže by jeho účast ohrozila provedení úkonu nebo ohrozila dosažení účelu úkonu. Domnívám se, že bude nezbytné klást větší důraz na vzdělávání orgánů činných v trestním řízení, mající na starost úkony ve věcech mladistvých, v oblasti psychologie. Zajímavé bude rovněž sledovat vývoj judikatury a praxe. Oceňuji ustanovení § 17 – 19, o kterých se více zmiňovat níže. Celkově je přijetí zákona o obětech velkým přínosem pro trestněprávní proces a postavení oběti a poškozeného v něm.

4.1.2 Vyšetřovatel a státní zástupce

Vyšetřovatel

Vyšetřovatel, tedy osoba provádějící vyšetřování v rámci Policie České republiky, zde vystupuje jako Policejního orgán, jehož působnost je stanovena zákonem o Polici České republiky č. 273/2008 Sb., a pro oblast trestního řízení trestní řád. Policejní orgán vystupuje v trestním řízení ve stadiu předcházejícím řízení před soudem (ovšem může být kdykoli předsedou senátu vyzván k předvedení osob apod.) Je vázán pokyny státního zástupce a má postupovat tak, aby byly co nejrychleji a v potřebném

rozsahu opatřeny důkazy k objasnění základních důležitých skutečností – nezbytná je tedy součinnost státního zastupitelství a policejního orgánu, samozřejmě v rámci jejich působnosti. Zaměřím se na vyšetřovatele jakožto osobu provádějící vyšetřování v rámci Policie České republiky, který vystupuje v postavení policejního orgánu.⁴⁹ Vyšetřovatel nesmí v žádném případě podcenit přípravu na výslech; tedy kromě přípravy věcné a obsahové nezapomenout na přípravu věcnou a materiální, a rovněž zvolit správnou taktiku výslechu (viz kapitola Příprava výslechu).

Osoba vyšetřovatele by měla být schopna a ochotna zvolit ve výslechové interakci takové sociální scénáře, postupy a prostředky, které mu umožní vytvářet vyvážený poměr mezi uplatňováním moci a poskytnutím podpory při výslechu, čímž dosáhne cíle výslechu. U dítěte jako o osobnosti vyslýchaného je nutné porozumět jeho aktuálním potřebám a akceptovat je, jsou tedy nezbytné určité osobnostní předpoklady, aby mohl konkrétní vyslychající provádět výslech dítěte. Vyslychající nemůže být orientován na prosazení svých potřeb při minimálním akceptování potřeb vyslychaného; dítě vycítí nezáměr o svou osobu, což podmiňuje jeho reakce, ochotu a schopnost vypovídat. Vhodným typem vyšetřovatele se zdá být osoba vyslychajícího, minimálně prosazující své potřeby při akceptování potřeb vyslychaného. Pozitivum tohoto přístupu je spatřováno v zájmu o dítě jako takového; vyslychající si může vytvořit účinný psychologický nástroj pro při navazování kontaktu, ovšem zájem o osobnost dítěte nesmí být předstíraný nebo pouze účelový, vyšetřovatel navíc nesmí ztratit ze zřetele účel a cíl výslechové interakce. V případě speciálních výslechových místností, u kterých jsou součástí hračky a jejichž atmosféra nepřipomíná strohost kanceláře nebo jiné místnosti, může v případě nezkušenosti a nedostatečné odbornosti vyšetřovatele dojít k situaci, kdy výslechové pomůcky (zejména panenky Jája a Pája) nebudou využity k předvedení spáchaného trestného činu, ale pouze pro ukonejšení vyslychané oběti. Je nutné mít na paměti, že je celý výslech zaznamenán prostřednictvím videokamery a bude následně použit jako klíčový důkaz při hlavním líčení. Možností je i strategie vyslychajícího orientovaného na prosazení svých potřeb při akceptování potřeb vyslychaného. Takový vyšetřovatel i přes výraznou potřebu dosažení úspěchu při výslechu je ochoten a schopen vnímat a akceptovat osobnost a potřeby dítěte – jedná se zde o empaticky asertivní přístup, vhodný pro rozumově vyspělejší dětské oběti. Dítěti

---

⁴⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 221-223.

tím vytvoří přijatelné podmínky pro prezentování prožitků a pocitů se sníženým rizikem sekundární viktimizace.⁵⁰

Při volbě strategie musí vyšetřovatel přihlížet k mentální úrovni dítěte, stejně jako k závažnosti spáchaného trestného činu; pro správné posouzení strategie výslechu je nezbytný zájem o další vzdělávání a specializaci. Je třeba uvést, že k této činnosti je zcela nezbytná teoretická příprava, spočívající ve znalostech teorie výslechu a praktická zkušenost konkrétního vyšetřovatele, ale i poměrně hluboké znalosti obecné i forenzní psychologie a také určitý objem „životních“ zkušeností.⁵¹ V téměř každém oddělení Policie České republiky by se měla nacházet minimálně jedna osoba se specializací na problematiku dětí a mládeže. V porovnání se situací v předrevolučních letech došlo k výraznému zlepšení, avšak stále se potýkáme se zažitými stereotypy, kdy vyšetřovatelé s ohledem na služební léta nemají zájem na dalším sebevzdělávání, popřípadě pro specializaci na problematiku dětí jsou vybírány velitelem osoby s malým zájmem o věc a školení se účastní jen z profesní povinnosti, nikoliv z vlastního popudu.

Státní zástupce

Státní zástupce je v souladu s § 12 odst.1 tr. řádu orgánem činným v trestním řízení, má tedy mezi subjekty trestního řízení speciální místo.⁵² V souladu s ustanovením § 174 odst. 1 tr. řádu vykonává mimo jiné dozor v přípravném řízení nad zachováním zákonnosti a dle ustanovení § 174 odst. 2 písm. c) tr. řádu může osobně provést výslech. Státní rovněž zástupce musí věnovat odpovídající pozornost přezkoumání postupu policejního orgánu, který vyslýchá osobu mladší patnácti let (pokud tento výslech neprovádí sám v souladu s ustanovením § 174 odst. 2 písm. c) tr. řádu). Výslech takové osoby je uveden v § 158 odst. 9 tr. řádu, pokud odkazuje na úpravu v § 164 odst. 4 tr. řádu (výslech osob mladších než 15 let před zahájením trestního stíhání), tak v § 164 odst. 1 a odst. 4 tr. řádu.⁵³ K výslechu, prováděném osobně státním zástupcem, bych ráda podotkla, že zde platí stejné skutečnosti, jako pro

---

⁵⁰ SPURNÝ, J. *Psychologie výslechu*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 69 – 73.

⁵¹ KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s. 45.

⁵² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 216.

⁵³ ŠÁMAL, P. a kol. *Přípravné řízení trestní*. 2. vydání. Praha: Beck, 2008, s. 809.

vyšetřovatele – tedy pečlivá příprava a z psychologického a právního hlediska správné kladení otázek.

Státní zástupci sice mají dle § 24 odst. 3 zákona o státním zastupitelství č.283/1993 Sb. povinnost soustavného vzdělávání, ovšem neúčast na vzdělávacím procesu není sankciována.⁵⁴ Otázkou je, zda například školení Krajského ředitelství Policie České republiky, zaměřené na Speciální výslechové místnosti, lze považovat za kurz v rámci vzdělávacího procesu; v Komentáři zákona o státním zastupitelství jsou zmíněny pouze Justiční akademie, popřípadě právnické fakulty. Výčet samozřejmě není taxativní a závisí na konkrétním státním zástupci, v jaké míře se bude profesně vzdělávat. Nezdá se mi ovšem správné, že konkrétně státní zástupce se specializací na problematiku mládeže a mladistvých, nemá odborné školení o využití speciálních výslechových místností z povinnosti. Výslech dítěte je ze zákona oprávněn provést osobně, ovšem nemá-li základní povědomí o metodice vedení výslechu, kdy je nutná znalost dětské psychologie, a neumí pracovat v prostředí výslechové místnosti, která může na laika působit jako herna pro děti, bude takový výslech kontraproduktivní. (Nemluvě o možné psychické újmě vyslýchaného dítěte.)

Další vadu spatřuji ve skutečnosti, že u státních zastupitelství ve větších městech se v trestním procesu vystřídá několik státních zástupců; tedy při výslechu je přítomen jiný státní zástupce, než který zpracovává obžalobu a který se účastní hlavního líčení. (V případě menších státních zastupitelství je situace jiná.) Samozřejmě z aspektu administrativy je patrně nemožné, aby jeden konkrétní státní zástupce měl na starosti celý případ od začátku do konce, ovšem pokud v případě mladistvého vystupuje u hlavního líčení například státní zástupce – odborník na trestné činy hospodářské, který zastupuje vytiženého kolegu, navíc nebyl přítomen u výslechu poškozeného dítěte a spis si nastuduje maximálně den před hlavním líčením, nejsem si jista, zda je spravedlností učiněno za dost - to i přesto, že ke každému případu je vedena dokumentace o tom, co jednotlivý státní zástupce navrhuje za další kroky v řízení. Nemluvím nyní o kvalitě státních zástupců, nýbrž o jejich odbornosti. Tento zaběhlý systém navíc může evokovat přenesení odpovědnosti – za průběh trestního řízení není odpovědná jedna konkrétní osoba, ale například tři a více a postih za nesprávně provedený úkon není dost dobře možný.

---

⁵⁴ Řízení rozhovor se státními zástupci Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 8.

Státní zástupce musí rovněž dohlédnout na poučení dítěte přiměřené jeho věku; za tímto účelem bývá přítomný psycholog (pedagog nebo jiná osoba mající zkušenost s výchovou mládeže, ovšem psycholog bývá nejběžnější). Psycholog může navrhnout přerušlení výslechu, jeho odložení nebo ukončení pro neblahý psychický stav vyslychané osoby. Státní zástupce rozhoduje opatřením.

V případech, kdy je protokol o výslechu dítěte přímým usvědčujícím důkazem – například případy zneužití dítěte – má obhájce obviněného právo klást vyslychanému dítěti otázky. Státní zástupce musí dohlédnout na zajištění možnosti účasti obhájce na tomto výslechu, aby nedošlo k procesním vadám.

Skutečnost, že je nutno v přípravném řízení provést neopakovatelný úkon ve smyslu § 160 odst. 4 tr. řádu, zejména z důvodu možnost nepříznivého ovlivnění duševního a mravního vývoje při oživování některých skutečností, neznamená, že je tento důkaz možné provést před zahájením trestního stíhání. V případech, kdy je osoba, která má být obviněna, známa a zahájit trestní stíhání je možné, by měl být výslech dítěte proveden až po zahájení trestního stíhání, ovšem pouze tehdy, kdy budou dány na základě dosud zjištěných skutečností podmínky pro postup podle § 160 odst. 1 tr. řádu – nasvědčují-li prověřování podle § 158 tr. řádu zjištěné a odůvodněné skutečnosti tom, že byl spáchán trestná čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba. Zde lze uplatnit v souladu s ustanovením § 158 odst. 3 tr. řádu neformální postup; vyžadovat odborné vyjádření, např. lékaře, vysvětlení od fyzických osob apod. Je ale nutno zvážit, zda výslech dítěte je či není v konkrétním případě neopakovatelným úkonem.⁵⁵

4.1.3 Osoby přibrané k výslechu

Výslechové interakce se dle trestního řádu, zejména § 102 tr. řádu a § 41 tr. řádu účastní také obhájce obviněného, psycholog, popřípadě pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže. Smyslem by mělo být naplnění účelu trestního řízení a zachování zákonnosti. Jestliže by za splnění podmínek § 102 odst. 1 tr. řádu došlo k opomenutí přibrat k výslechu pedagoga nebo jinou osobu mající zkušenosti s výchovou mládeže, tato vada zakládá důkazní nepoužitelnost provedené výpovědi.⁵⁶

⁵⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Přípravné řízení trestní*. 2. vydání. Praha: Beck, 2008, s. 810 – 812.

⁵⁶ CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde, a.s., 2010, s. 185.

Samozřejmě přítomnost většího počtu lidí při samotném výslechu může zejména v případě trestných činů Hlavy III. zvláštní části tr. zák. působit kontraproduktivně a ovlivnit chování i spolupráci vyslýchaného dítěte. Při výslechu ve speciálních výslechových místnostech sedí tyto osoby (někdy s výjimkou psychologa) odděleně od vyšetřovatele a vyslýchaného, tedy ve vedlejší místnosti, přičemž celý proces výslechu sledují prostřednictvím televizní obrazovky.

Obhájce

Obhájce obviněného má dle § 41 odst. 1 a násl. tr. řádu zejména pečovat o to, aby v řízení byly náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny, nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci. V souladu s ustanovením § 165 odst. 1 tr. řádu může policejní orgán připustit účast obviněného na vyšetřovacích úkonech a umožnit mu klást otázky vyslýchaným svědkům. Přítomnost obviněného osobně při výslechu dítěte není z hlediska psychologického a etického vhodná, pro uspokojení zákonných pravidel se užívá přímá aplikace čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění Protokolů č. 3, 4, 5, 8 a 11 (Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.), tedy přítomnost obhájce obviněného při výslechu.⁵⁷ Právo účasti obhájce u vyšetřovacích úkonů v přípravném řízení bylo dále rozšířeno novelami trestního řádu provedenými zákonem č. 178/1990 Sb., účinným od 1. 7. 1990, a zákonem č. 265/2001 Sb., účinným od 1. 1. 2010. Ustanovení o účasti obhájce bylo zařazeno do § 165 odst. 2. tr. řádu, podle něhož je obhájce oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejich výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit.⁵⁸ V souladu s ustanovením § 211 odst. 4 tr. řádu v situaci, kdy nebyla obhájci umožněna účast při výslechu svědka, který následně v hlavním líčení využije práva garantovaného § 100 tr. řádu (odepření výpovědi), nejsou splněny podmínky pro čtení protokolu svědka v hlavním líčení. Taková vada je důvodem pro postup podle § 188 odst. 1 písm. e) tr. řádu. Zákon ovšem nevyžaduje, aby byl obhájce při výslechu svědka skutečně přítomen – postačí, aby měl reálnou možnost se tohoto úkonu účastnit. Výjimkou, kdy policejní orgán není povinen vyrozumět obhájce o

⁵⁷ JELÍNEK, J., UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 30.

⁵⁸ JELÍNEK, J., UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 232.

provádění vyšetřovacího úkonu, jehož výsledek lze použít jako důkaz v řízení před soudem, je případ, kdy nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit⁵⁹ - více v kapitole o přípravném řízení.

V případech výslechů, prováděných ve specializovaných výslechových místnostech, sleduje obhájce výslech na televizní obrazovce a na konci výslechu prostřednictvím mikrofonu, popřípadě vyšetřovatele, položí dítěti připravené otázky. Dítě tak s právním zástupcem obviněného nepříjde do přímého kontaktu.

Psycholog

Účast psychologa při výslechu dítěte zakotvuje § 102 odst. 1 tr. řádu a může navrhnout odložení výslechu na pozdější dobu s ohledem na psychický stav dítěte, Během samotného výslechu může také navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by jeho provedení nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na stav vyslychané osoby. Při výslechu dítěte ve specializované výslechové místnosti může sledovat průběh výslechu prostřednictvím televizní obrazovky, sledovat neverbální projevy dítěte, nebo může být přímo ve výslechové místnosti spolu s vyšetřovatelem. Nedoporučuje se ovšem blízký fyzický kontakt s dítětem – dotyky, hlazení po vlasech. Je nutno si uvědomit, že samotný výslech vede vyšetřovatel (státní zástupce). Psycholog nesmí zasahovat do průběhu výslechu jinými než nutnými verbálními projevy – kladení otázek, doplňování vyšetřovatele, navádění k odpovědi apod. je vyloučeno. Jeho účast při výslechu má zajistit klid dítěte; je vhodné, aby před samotným započítáním úkonu byl psycholog ve výslechové místnosti, navázal s vyslychaným kontakt a dítě uklidnil. Dále má dohlédnout na chování vyslychající osoby, tedy aby nebyly používány vulgarismy, vyšetřovatel se choval k dítěti slušně a sledovat psychický stav dítěte.

Pedagog

Stejně jako v případě psychologa, je možnost účasti pedagoga garantována §102 odst. 1. tr. řádu. Přítomnost pedagoga je vhodná v případech, kdy k němu má dítě důvěru a pedagog je poučen o chování při úkonu. Sociální pracovník má dohlédnout na

---

⁵⁹ JELÍNEK, J., UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 238.

dodržení práv dítěte a může zasáhnout, pokud je přesvědčen o tom, že není dostatečně dbáno na zájmy dítěte. Nejčastěji se ovšem výslechu účastní psycholog.

4.1.4 Příprava výslechu

Jak již bylo uvedeno, cílem výslechu je zjištění skutkového stavu dané věci. Příprava zahrnuje komplex činností, které musí vyslyšající provést, aby cíl výslechu nebyl zmařen. První částí přípravy je část věcná a obsahová, druhou částí je příprava organizační a materiální.⁶⁰ Cílem obsahové části přípravy je zjištění dosud neobjasněných událostí; dále se dělí na fázi analytickou a syntetickou. V rámci analytické fáze přípravy dochází k určité autoreflexi vyslyšajícího, který hodnotí svůj psychický stav, své dovednosti a schopnosti vést řádně výslech⁶¹. Rovněž je nutno analyzovat nashromážděné materiály, s tím souvisí řádné prostudování spisu vyslyšchanou osobou. PhDr. Kolářová důrazně upozorňuje na nutnost nahlédnutí do spisu vyslyšajícího; cílem studia nemá být závěr, pouze analýza faktu bez subjektivních pocitů vůči vyslyšchané osobě.⁶² Syntetická fáze přípravy výslechu spočívá ve volbě taktických záměrů pro výslech a ve zpracování plánu výslechu.⁶³ Taktiku záměru nelze stanovit jednoznačně, během samotného výslechu může dojít ke zcela nepředvídatelným okolnostem. Plán výslechu obecně zahrnuje⁶⁴:

- okolnosti, které mají být výslechem objasněny,
- otázky, kterými mají být tyto okolnosti objasněny
- pořadí, v němž budou kladeny otázky a objasněny dané okolnosti
- věcné důkazy, protokoly z vyšetřovacích úkonů a jiné materiály
- taktické postupy, jak budou tyto materiály využity
- opatření, kterými by se předešlo lhaní ve výpovědi
- způsob dokumentace průběhu a výsledku výslechu

---

⁶⁰ NĚMEC, M a kol. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2003, str. 27.

⁶¹ STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. 2. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 108.

⁶² Poznámky ze školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy: Specializované výslechové místnosti. Vedoucí školení PhDr. Alena Kolářová, 2012.

⁶³ NĚMEC, M a kol. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2003, str. 29.

⁶⁴ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze-Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 182-183.

Plán výslechu je nutno přizpůsobit věku a zásahu trestného činu do integrity dítěte. Vyslychající by si měl uvědomit, že je nutno přizpůsobit způsob vyjadřování vyspělosti dítěte, neklást mu otázky s výrazy, kterým nemůže rozumět. Zároveň se musí omezit na zjištění skutečností, nikoliv na utěšování dítěte, mentorování nebo suplování role rodiče. Osoba vedoucí výslech musí umět posoudit, zda je vhodné, aby konkrétně ona vyslychala oběť. Zneužití dítěte, stejně jako ostatní sexuálně motivované trestné činy, mohou způsobit oběti trauma a určitý způsob blokace při komunikaci se stejným pohlavím, jako bylo pohlaví pachatele. V případě zneužitých děvčátek je v praxi běžné, že výslech vede vyšetřovatel – žena, není to ale vždy možné, navíc některé oběti nemají problém vypovídat o zneužití před vyšetřovatelem opačného pohlaví.⁶⁵ Samozřejmě nezávisí na pohlaví vyslychajícího; je ale obecnou pravdou, že dítě má větší strach z pohlaví, kterým bylo zneužito. Zákon o obětech ve svém ustanovení § 19 odst. 1 zakotvuje právo oběti požadovat, aby byla v přípravném řízení vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví. Samozřejmě zákon počítá s důvody, kdy nebude možno oběti vyhovět – ty ale musí být zavedeny do protokolu. Otázkou je, zda k této skutečnosti bude soud přihlížet z hlediska kvality výslechu.

Nutné je také promyslet výběr osob, které budou přítomny výslechu. Pokud je známo, že má dítě pozitivní vztah k pedagogovi, je žádoucí jeho přítomnost přímo ve výslechové místnosti současně s psychologem. Obhájce a státní zástupce, popřípadě soudce, mohou být v monitorovací místnosti, kde budou celý průběh výslechu sledovat; v případě výslechu v kanceláři je možné, že osob přítomných výslechu bude příliš, což může mít negativní dopad na ochotu dítěte vypovídat.

Místo a čas výslechu

S přípravou výslechu souvisí volba vhodného místa a času výslechu. Ideálním místem jsou specializované výslechové místnosti, v úvahu přichází i kancelář vyšetřovatele, přizpůsobená potřebám výslechu dítěte. Další možností je provést výslech dítěte ve škole. Ředitel školy na základě žádosti policie poskytne vhodnou místnost k výslechu žáka, což vyplývá z obecných ustanovení trestněprávních předpisů o povinné pomoci policejním orgánům. Zároveň musí škola vyrozumět zákonného

---

⁶⁵ Řízený rozhovor s vyšetřovateli Obvodní ředitelství Policie Praha III., Služba kriminální policie a vyšetřování, odbor obecné kriminality.

zástupce dítěte o výsledku žáka v souladu s Pracovním řádem pro zaměstnance škol a školských zařízení č.j. 14 269/01-26 čl. 8 odst. 2) a 3), pokud tak již neučinila Policie České republiky.⁶⁶ Ředitel školy má být seznámen s předmětem policejního úkonu a je žádoucí přítomnost pedagoga při výsledku, jelikož za žáka v době vyučování škola odpovídá.

Dobu výsledku musí vyslychající přizpůsobit situaci, a to tak, aby nedošlo k ovlivnění dítěte vnějším prostředím. Dítě by mělo být odděleno od oznamovatele, například v případě rodičů je patrná tendence dítě chránit, čímž jej nevědomě ovlivňují. Dítě v nepřítomnosti rodiče spíše některé události popíše, obzvláště týkají-li se rodinného prostředí. Vyšetřovatel, popř. státní zástupce, má rodiči doporučit – pokud k výsledku nedojde bezprostředně po ohlášení skutku, aby se na událost dítěte netázal; může dojít k situaci, kdy dítě odmítne s vyslychající osobou hovořit s odůvodnění, že již čin popsalo rodiči.⁶⁷ Samotné trvání výsledku by mělo být v rozmezí 30 – 60 minut, v této době je třeba zabránit jakýmkoliv rušivým vlivům. Čím mladší dítě, tím větší riziko odpoutání pozornosti; proto je vhodné použít spíše menší místnost s nepatrnými možnostmi odpoutání pozornosti.⁶⁸ Konrád⁶⁹ uvádí, že u dítěte ve věku mezi pátým a sedmým rokem života by měl výslech trvat v rozmezí 15 minut, u dětí ve věku sedm až 10 let přibližně 20 minut, pro věkovou skupinu deset až dvanáct let stanovil hranici 25 minut a u dětí ve věku 12 – 15 let nemá doba výsledku překročit 30 minut.

4.1.5 Taktika výsledku, jeho průběh a dokumentace

Taktikou výsledku je aktivní tvůrčí proces skládající se z myšlenkových operací vyslychajícího, jehož výrazem je souhrn aplikovaných nejefektivnějších postupů pro řešení obecné úlohy výsledku v konkrétním případě.⁷⁰ Obsahem je formování kontaktu vyslychajícího s vyslychaným, kdy se by se – za pomoci psychologa, je-li to nutné – měl vytvořit takový vztah, aby se dítě nevyhýbalo rozpravě s vyslychaným, ale zároveň aby mělo tendenci vypovídat pravdivě. Některé děti mají sklony vypovídat tak, jak si

---

⁶⁶ Informace pro odbory školství krajských úřadů, předškolních zařízení, školy a školská zařízení, č.j. 25 884/2003-24 ze dne 13.10.2003, uveřejněná ve Věstníku MŠMT č. 11/2003.

⁶⁷ Poznámky ze školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy: Specializované výsledkové místnosti. Vedoucí školení PhDr. Alena Kolářová, 2012.

⁶⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 339.

⁶⁹ KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výsledku*. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s. 63-65.

⁷⁰ NĚMEC, M a kol. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výsledkové místnosti*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2003, str. 31.

vyšetřovatel přeje, z přirozeného popudu zavděčit se dospělému; vyšetřovatel proto musí vytvořit takové prostředí, ve kterém dítě nabude dojmu, že postačí vyličit událost, jak se skutečně stala (bez příkras). Vyslýchající musí v průběhu výslechu analyzovat výpověď dítěte z hlediska kriminalistického; cílem je zjištění, zda je dítě způsobilé vnímat otázky. V případě rozporu ve výpovědi s ostatními důkazy vyšetřovatel posuzuje, zda nedošlo k deformaci získané informace během některé etapy formování výpovědi.⁷¹ Níže popsaný postup jsem přizpůsobila případu výslechu zneužitého dítěte ve specializované výslechové místnosti.

Kriminalistika, v souladu s požadavky trestního řádu, rozlišuje tato tři stadia výslechu: úvodní stadium, stadium souvislého líčení (monolog), stadium otázek a odpovědí (dialog).⁷² V úvodním stadiu musí dojít mimo specifikace místa výslechu, přítomných osob – zde by se měl vyslýchající dítěti představit - a způsobu provedení záznamu k poučení dítěte o právech a povinnostech s ohledem na věkovou vyspělost dítěte. „*Já tě teď musím poučit o tvých právech a povinnostech. Důležité je, že jsi vlastně ta nejdůležitější osoba. Musíš mi říct pravdu o tom, co se ti stalo, ale musíš vědět, že kdybys tím ublížila tatínkovi, bratrovi nebo mamince, tak mi nemusíš nic říkat. A když nebudeš vědět, jak mi odpovědět nebo si to už nebudeš pamatovat, řekneš, že nevíš nebo že mi nerozumíš. Ano?*“⁷³ Je dobré dítě usadit na místo, kde bude možný oční kontakt s vyslýchajícím, zároveň bude snímán kamerami ve výslechové místnosti a bude možné pořídít kvalitní zvukový záznam.

Pokud dítě projeví ochotu vypovídat, vyšetřovatel si pomocí jednoduchých otázek musí ověřit, zda dítě chápe rozdíl mezi pravdou a lží (hlavně u mladších dětí): „*Vidíš tu panenku? Když řeknu, že má modré vlásy, je to pravda? Když doma rozbiješ hrníček, maminka se zeptá, kdo ho rozbil a ty řekneš, že Jirka, je to pravda nebo lež?*“⁷⁴

Jakmile má vyslýchající ověřené tyto skutečnosti, zahájí samotný výslech pokládáním neutrálních otázek, orientovaných podle zálib dítěte – dojde k navázání komunikace. „*Do které třídy chodíš? Baví tě tělocvik? Máte doma pejska?*“⁷⁵ Jakmile se dítě uvolní, je vhodné pokračovat ve výslechu a postoupit do stadia souvislého líčení.

---

⁷¹ NĚMEC, M. a kol. *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2003, str. 33.

⁷² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 330.

⁷³ Převzato z vyšetřovacího spisu Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 3.

⁷⁴ Převzato z vyšetřovacího spisu Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 3.

⁷⁵ Převzato z videozáznamu Krajského ředitelství hlavního města Prahy, promítaného v rámci školení „Specializované výslechové místnosti“.

„Zkusíš mi nejprve sama říct, co se stalo?“⁷⁶ Dítě by mělo být schopno vlastními slovy popsat celou situaci, aniž by na něj vyslychající prováděl nátlak. Výhodou videozáznamu je, že se vyslychající může soustředit na verbální a nonverbální reakce, obsah a způsob výpovědi, aniž by musel přerušit monolog dítěte přetlumočením této výpovědi do protokolu. Zároveň si může promýšlet další postup a navázat velmi dobrý psychologický kontakt s dítětem. Zásadní význam má analýza výpovědi v průběhu výslechu, což je analyticko-syntetická činnost heuristického charakteru, spočívající v rozboru informací poskytovaných dítětem, v jejich průběžném porovnávání s dosud získanými důkazy a informacemi a ve zjišťování vnitřní shody výpovědi.⁷⁷

Pokud dítě popíše svými slovy událost, vyšetřovatel přejde do stadia dialogu - klade dítěti jednoduché upřesňující otázky, přičemž absolutně vyloučeny jsou otázky kapiózní (úskočné), sugestivní, a otázky, obsahující odpověď.

Na závěr výslechu je dítě upozorněno, že mu položí otázku ještě někdo další. Pokud výslech probíhá ve specializované výslechové místnosti, sleduje obhájce, státní zástupce, popřípadě soudce, celý výslech v monitorovací místnosti. Prostřednictvím mikrofonu na konci výslechu klade dítěti otázky; dítě s ním nepřijde do styku. Při výslechu v kanceláři záleží na dohodě vyšetřovatele a ostatních, také na povaze případu, jakou metodu kladení dotazu zvolí; tyto osoby jsou buď přítomny výslechu, nebo podají své dotazy písemně a vyšetřovatel je dítěti přečte. Jak jsem uvedla výše, je nutné si uvědomit, že výslech dítěte by se měl pohybovat v rozmezí 30 – 60 minut. V průběhu výslechu si vyšetřovatel má být vyšetřovatel vědom skutečnosti, že se v průběhu výslechu má vyhnout jakémukoliv moralizování; tím, že vyslychající začne otázku slovem PROČ („Proč jsi chodila do toho parku, když ti to maminka zakázala?“) může dojít k neochotě dítěte dále vypovídat. Vyslychající se musí vyhnout vyšetřovatelským chybám typu haló efekt, referenční rámec, protipřenos apod., které dále rozpracovávám v kapitole č. 4.5.

Veškeré informace, které jsou získány v průběhu výslechu, je nutno trvale dokumentovat. Obligatorní formou dokumentace je protokol, tedy písemné zaznamenání úkonu orgánu provádějícího úkon. Novela trestního řádu z roku 2001

---

⁷⁶ Převzato z videozáznamu Krajského ředitelství hlavního města Prahy, promítaného v rámci školení „Specializované výslechové místnosti“.

⁷⁷ KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s. 14.

zakotvila i možnost pořídit obrazový nebo zvukový záznam, který je nutno doložit k protokolu na vhodném nosiči, popřípadě uvést, kde je uložen. Zákon ovšem nepřipouští vypuštění protokolární dokumentace výsledku či jiného úkonu; v souladu s ustanovením § 55 odst. 1 tr řádu musí být protokol pořízen vždy, nestanoví – li zákon jinak.⁷⁸ Každý výslech provedený ve výslechové místnosti se uchovává prostřednictvím videozáznamu v archivu Policie ČR, je vyhotoven ve velmi vysoké kvalitě a je připraven pro použití při hlavním líčení u soudu. Zhotovení videonahrávky je výhodou oproti prostému audiozáznamu výsledku; na videu je možno sledovat neverbální projevy dítěte a umožní posléze např. soudnímu znalci nebo soudci posoudit objektivněji pravdivost výpovědi dítěte. Technický záznam není možno měnit, musí být označen názvem úřadu, číslem jednacím spisu, případem, kterého se týká, uvedením, o jaký procesní úkon se jedná, datem jeho provedení a jménem a příjmením vyslychané osoby. Výslech je posléze doslovně přepsán do protokolu, spolu s videozáznamem je součástí trestního spisu.

4.1.6 Specializované výslechové místnosti

Počátek specializovaných výslechových místností je spojen s přijetím zákona č. 218/2003 Sb., se kterým mimo jiné souviselo vytvoření specializovaných pracovišť, a jednotliví velitelé útvarů dostali za úkol vybrat osoby, které se dále budou specializovat na řízení ve věcech mládeže a dětí.⁷⁹ První výslechová místnost v České republice byla vybudována v roce 2004 na popud PhDr. Aleny Kolářové, která se nadále aktivně podílí na zvyšování počtu výslechových místností, přípravě vyšetřovatelů a celkovém zkvalitnění průběhu výslechu a přístupu k dětem v trestním řízení. V dubnu 2012 bylo v ČR 36 výslechových místností, jejich počet stále stoupá. Bohužel ne vždy jsou využívány v takové míře, jak by měly být.

Důvodem ke zřizování specializovaných výslechových místností bylo dále nepoškozovat dítě a zmírnit traumatizující zážitky. Cílem bylo vybudování místnosti, odlišné od policejních kanceláří; vedení výslechu v ní mělo usnadnit kontakt s policií a chránit dítě před nepříjemnými zážitky. (Místnost slouží také k výslechu mladistvých delikventů a jiných zranitelných obětí, jako jsou oběti sexuálních trestných činů nebo oběti

⁷⁸ KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s. 48-51.

⁷⁹ Poznámky ze školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy: Specializované výslechové místnosti. Vedoucí školení PhDr. Alena Kolářová, 2012.

domáciho násilí.) Smyslem bylo také zkvalitnění úkonů v rámci trestního řízení a omezení postupů výslechu, jež mohou být v rozporu se zákonem. Kvalitní záznamová technika usnadňuje provádění neopakovatelných úkonů v souladu s § 160 odst. 4 tr. řádu a § 102 odst. 2 tr. řádu.⁸⁰

Jedná se o místnosti přizpůsobené potřebám výslechu dětí, sloužící k navození příjemné atmosféry a pohody dítěte (obrázky č. 2 až 4 v Příloze), připomínající obývací pokoj a obsahující výslechové pomůcky – konkrétně demonstrační loutky Jája a Pája (obrázek č. 1 v Příloze), jejichž autorem je PhDr. Alena Plšková⁸¹ a postup jejich využití je uveden v závazném pokynu policejního prezidenta č. 8/2002. Loutky jsou látkové, přibližně 40 cm velké a mají znázorněny pohlavní orgány. Prostřednictvím demonstrativních pomůcek dítě překoná stud a ukáže v určitých případech vyšetřovateli, čeho se na něm pachatel dopustil. Mimo loutek je v místnosti tabule s pastelkami pro využití nonverbálních metod výslechu a hračky pro menší děti. Výslechová místnost má zabudovaný mikrofon a kameru, pomocí nichž je zvuk a obraz přenášen do vedlejší monitorovací místnosti (obrázky 5 a 6 v Příloze), kde jsou přítomni např. státní zástupce, rodič, obhájce a psycholog. Záznam výslechu je uchován ve vysoké kvalitě, aby mohl být později použit jako důkaz u soudu. Skutečnost, že je výslech monitorován, ale znamená také velký tlak na vyslychajícího, jeho kvalitu přípravy a postup výslechu; záznamová technika uchová i jeho případné chyby.

Pro využití těchto místností je nutné odborné školení, kdy si potencionální vyslychající vyzkouší výslech nanečisto a osvojí si prostředí, aby na dítě mohl působit přirozeně. Bohužel je stále malý zájem o tato školení, jelikož řada vyšetřovatelů a státních zástupců je přesvědčena, že výslech zvládnou bez počáteční asistence odborníků. Tím dochází k případům nevhodného využití těchto místností; vyslychající není schopen správně pracovat s loutkami, jeho chování navádí dítě k odpovědi, což způsobuje nepoužitelnost záznamu při hlavním líčení. Konkrétní příklad popisují v Analýze případů.

---

⁸⁰ Program zřizování výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policí ČR, přístupný zde: <http://www.mvcr.cz/clanek/specificke-programy-prevence-kriminality.aspx?q=Y2hudW09Ng%3d%3d>

⁸¹ PLŠKOVÁ, A. *Jája a Pája*. Kriminalistický sborník. 1995, roč. 39, č. 9, s. 329-336.

4.2 Rizika při výslechu

Průběh výslechu ovlivňuje interpersonální percepce, což je vnímání člověka člověkem. Jde o individuální záležitost, jelikož jeden a týž člověk je lidmi hodnocen různě. Výsledkem interpersonální percepce jsou intuitivní soudy o vyslychaném, kterým je přizpůsobována taktika výslechu; v úvodní fázi výslechu ovlivní navazování kontaktu, v další průběhu jeho celkovou atmosféru. Velký význam u vyslychajícího hraje schopnost sebepoznání, empatie a vědomá kontrola výsledků interpersonální percepce. Následuje výčet nejčastějších rizik.⁸²

- Haló efekt
- První dojem
- Referenční rámec
- Idiosynkrasie
- Protipřenos
- Sociální stereotypy
- Pygmalion-efek

U haló efektu dochází k vnímání vyslychané osoby prostřednictvím jedné dominantní charakteristiky; velmi podobný je problém prvního dojmu, při němž si vyslychající utvoří názor o jedinci během prvních minut setkání s vyslychaným a na něm pak ulpívá.

Problém referenčního rámce se týká vyšetřovatelů, specializujících se na vyšetřování jednoho druhu trestné činnosti. Vytvoří si ustálenou představu o pachateli, který se deliktu dopouští.

Protipřenos je situace, kdy vyslychající přenáší do výslechu nevědomě vlastní problémy a vyslychající posléze informace, získané z akceptace těchto problémů, vnáší do výslechové situace.

Sociální stereotypy jsou ustálené soudy, jež jsou předávány v rámci procesů socializace. Vyslychající si vytvoří iracionální předsudek, který může způsobit jeho neadekvátní chování během výslechu.

---

⁸² ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2.vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, str. 299-305.

Pygmalion-efekt je jev, kdy osoba svými představami o druhém ovlivňuje jeho chování. Může se nevhodně uplatit zejména v prvním výslechu mladistvých. Vyslýchaný se automaticky staví do opozice.

4.2.1 Chyby při výslechu dítěte

Při výslechu dítěte může dojít k vytvoření různých emocí u osoby, vedoucí výslech. Je nutno se od nich oprostit a v žádném případě jim nedat volný průběh. Chybou při výslechu je jakýkoliv fyzický kontakt s dítětem (např. pohazení), vyslychající by se měl vyhnout rovněž litování dítěte a jeho utěšování. Na místě není ani obviňování dítěte a pseudodoagnostický komentář („*To muselo být hrozné*“). Osoba vedoucí výslech se musí vyhnout planým slibům, i když s obětí soucítí („*Policie zasáhne a nic se ti nestane*“). Výslech nemá být prováděn ve spěchu. Nezbytná je trpělivost, přizpůsobení se a neopomenutelný je i talent jednání s dětmi.⁸³

Během kladení otázek vyslychanému dítěti má vyslychající udržovat oční kontakt a pokládat dotazy v jednoduchých větách. V žádném případě nesmí začít otázkou, obsahující slovo „ne“ : „*Nebylo to tak, že ...*“. Vhodné jsou dotazy typu „*Znáš toho pána?*“, „*Je to tvůj kamarád?*“, „*Viděl to někdo?*“ apod.⁸⁴

4.2.2 Kapciózní a sugestivní otázky

Ustanovení § 101 tr. řádu obsahuje pravidlo, kdy otázky u výslechu musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností, nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět.

Kapciózní otázka je taková, jejichž formulaci vyslychající předstírá vyslychanému skutečnost, která je nepravdivá, klamavá nebo která předpokládá skutečnost vyslychaným dosud nepotvrzenou, a tím současně svádí vyslychaného k odpovědi, kterou si vyslychající přeje. Vyslychaného má oklamat, zmýlit nebo uvést v omyl.

Sugestivní otázka může vyslychaného ovlivnit, aniž si toho je vyslychaný vědom. O sugestivní otázce hovoříme v případě, jestliže je v otázce zahrnuta i odpověď,

⁸³ Poznámky ze školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy: Specializované výslechové místnosti. Vedoucí školení PhDr. Alena Kolářová, 2012.

⁸⁴ Poznámky ze školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy: Specializované výslechové místnosti. Vedoucí školení PhDr. Alena Kolářová, 2012.

kteřou vyslychající chce slyšet. Otázka proto musí být položena tak, aby z ní dítě nemohlo získat informaci pro svou odpověď, ale aby pro ni muselo pátrat v paměti.

4.3 Výslech dítěte v přípravném řízení

Přípravné řízení má v problematice výslechu dítěte klíčový význam, jelikož v jeho průběhu je zpravidla dítě vyslycháno. Legální definice přípravného řízení je obsažena v ustanovení § 12 odst. 10 tr. řádu: jde o úsek řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, návrhu na schválení dohody o vině a trestu, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání, nebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, anebo do jiného rozhodnutí ukončujícího přípravné řízení, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování.⁸⁵ Povaha přípravného řízení je tvořena jednak způsobem jeho provedení (vyšetřování, vyhledávání, prověřování atd.), jednak organizací institucí, které vedou trestní řízení, a jejich vzájemnými vztahy.⁸⁶ Dělí se do dvou časových úseků, kterými jsou postup před zahájením trestního stíhání a vyšetřování; odlišnou formou přípravného řízení je tzv. zkrácené přípravné řízení. Přípravné řízení probíhá ve formě neveřejné a převážně písemné; jeho cílem je zjistit, zda je důvodné podezření ze spáchání trestného činu konkrétní osobou, zda je na místě, aby byla podána obžaloba (návrh na potrestání) a věc odevzdána soudu.⁸⁷ Hlavní těžiště dokazování je ve stádiu hlavního líčení před soudem, v průběhu přípravného řízení jsou provedeny jen ty úkony, které jsou nutné pro podání obžaloby; zajišťují se důkazy, jejichž provedení by bylo později obtížné nebo nejisté – mají předběžný charakter. Před zahájením trestního stíhání nejsou úkony policejního orgánu úkony procesními, nelze je použít jako důkaz před soudem (mimo výjimky stanovené zákonem). Z toho plyne, že podání vysvětlení, které nemá povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, o němž se sepisuje

---

⁸⁵ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 2.vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2011, s. 470.

⁸⁶ CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T.: *Trestní právo procesní*. 5.vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 416.

⁸⁷ CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T.: *Trestní právo procesní*. 5.vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 409.

úřední záznam, není důkazním prostředkem.⁸⁸ Naopak o neodkladném a neopakovatelném úkonu v souladu s ustanovením § 158a tr. řádu se vyhotovuje protokol o výpovědi svědka.

Orgány přípravného řízení jsou policejní orgán, státní zástupce a soud, přičemž ten se omezuje na rozhodování, v případech výslovně stanovených trestním řádem, nebo přezkum úkonů trestního řízení, které mohou mít procesní význam, popřípadě úkon zasahujících do ústavně zaručených práv a svobod.⁸⁹ Vezmu-li v úvahu ustanovení § 102 odst. 2 tr. řádu, a zároveň ustanovení § 20 odst. 3 zákona o obětech, je nezbytná jejich součinnost.

4.3.1 Neodkladné a neopakovatelné úkony

Pokud to situace umožňuje, je při závažnějších trestných činech brán výslech dítěte jako neopakovatelný a neodkladný úkon. Neopakovatelným úkonem je v souladu s ustanovením § 160 odst. 4 tr. řádu úkon, který nebude možno před soudem provést; stejné ustanovení obsahuje definici neodkladného úkonu, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese odkladu. Lze je provádět před zahájením trestního stíhání, i po zahájení trestního stíhání v přípravném řízení – v jednotlivých fázích se účel neodkladných nebo neopakovatelných úkonů liší. V protokolu o provedení těchto úkonů musí být vždy uvedeno, na základě jakých skutečností byl úkon státním zástupcem za neodkladný nebo neopakovatelný považován.⁹⁰ Ustanovení § 158a tr. řádu říká, že pokud je třeba provést takové úkony spočívající ve výslechu svědka (nebo v rekognici), provede se za účasti soudce; ten odpovídá za zákonnost při provedení úkonu, ale nepřísluší mu přezkoumávat závěr státního zástupce o tom, že je úkon neodkladný nebo neopakovatelný. Soudce tedy může zasahovat do průběhu výslechu a klást otázky a námítky. V praxi se výslechu účastní i státní zástupce, zpravidla specialista na věci mládeže a mladistvých, a jak jsem již uvedla výše, musí být umožněna účast obhájci obviněného, podle § 165 tr. řádu může policejní orgán připustit účast obviněného na vyšetřovacích úkonech, zejména pokud obhájce nemá. V této situaci, i v případě nutné obhajoby, lze provádět jen ty

---

⁸⁸ CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRÍVNA, T.: *Trestní právo procesní*. 5.vyd. Praha: ASPI, 2008, s. 420.

⁸⁹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 2.vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2011, s. 478-485.

⁹⁰ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. aktualizované vyd. , Praha: Leges, s.r.o., 2012, s. 777.

vyšetřovací úkony, které z hlediska účelu trestního řízení nesnesou odkladu na dobu, než obviněný bude obhájce mít.⁹¹

Výslech osoby mladší patnácti let se tedy provádí v souladu s § 164 odst. 1 tr. řádu. Na jedné straně platí, že taková osoba má být vyslechnuta znovu jen v nezbytných případech, na druhé straně je právo obviněného na spravedlivý proces. Judikatura Ústavního soudu⁹² praví, že pokud nastane kolize těchto práv, uplatní se maxima – základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody, přičemž podmínkou konečného rozhodnutí je využití všech možností minimalizace zásahu jednoho práva do práva druhého.⁹³

4.4 Výslech dítěte v hlavním líčení

Hlavní líčení je obligatorním stadiem trestního řízení, ve kterém se rozhoduje o hlavní otázce trestního řízení, a to o vině obžalovaného a o trestu. Uplatňují se zásady trestního řízení, zejména zásada obžalovací, vyhledávací, zásada veřejnosti, ústnosti, bezprostřednosti, zásada volného hodnocení důkazů, zásada zajištění práva na obhajobu a zásada oficiality.⁹⁴

Výjimka ze zásady ústnosti a bezprostřednosti je obsažena v § 102 odst. 2 tr. řádu, neboť v řízení před soudem je možno provést důkaz přečtením protokolu nebo přehráním zvukového a obrazového záznamu pořízeného o výslechu provedeném prostřednictvím videokonferenčního zařízení i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2 tr. řádu. Výslech osoby mladší patnácti let lze v dalším řízení opakovat, pokud je to nutné ke správnému rozhodnutí.⁹⁵ Osobně ale považuji za velký přínos možnost přehrání videozáznamu průběhu výslechu ve specializované výslechové místnosti, zvláště pokud je výslech správně proveden. Dítě se nemusí hlavního líčení zúčastnit a je ušetřeno setkání s obžalovaným. Problém nastane, pokud dítě dovršilo patnáctého roku věku před řízením před soudem, a v přípravném řízení bylo vyslechnuto jako osoba mladší patnácti let v souladu s ustanovením § 102 odst. 1 tr. řádu. Pro přečetní výpovědi, eventuálně přehráním záznamu, musí být naplněny podmínky stanovené §

---

⁹¹ JELÍNEK, J. a kol.: Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. aktualizované vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2012, s. 788.

⁹² Nález pléna Ústavního soudu ze dne 12.10. 1994, sp.zn. Pl.ÚS 4/1994.

⁹³ CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde, a.s., 2010, s. 187.

⁹⁴ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 2.vyd. Praha: Leges, s.r.o., 2011, s. 540.

⁹⁵ CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde, a.s., 2010, s. 186.

211 odst. 1 a 2 tr. řádu, jinak k ní soud nesmí přihlížet. Výslech tedy musí být proveden v rámci hlavního líčení znovu, lze aplikovat § 209 tr. řádu; předseda senátu vykáže obžalovaného po dobu výslechu zneužitého nezletilce z jednací síně. Nezletilec se tedy nemusí s obžalovaným setkat a obžalovaný se po seznámení s obsahem výpovědi dítěte může vyjádřit. Stále se ale jedná o opakování výslechu a stoupá riziko sekundární viktimizace.

4.5 Kazuistika

Soubor následujících případů k problematice sexuálního zneužívání je výsledkem odborné stáže na státním zastupitelství v letech 2011 až 2012, účasti na školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy, a řízenými rozhovory s vyšetřovateli, psychology a státními zástupci, zabývající se problematikou mládeže.

Falešné obvinění

Obvodní soud pro Prahu X v roce 2012 projednával případ zneužití přibližně třináctileté dívky jejím otčímem v době, kdy byla matka dívky v porodnici. Otčím ji měl pouštět filmy s pornografickou tematikou, a při jejich sledování měl dívku osahávat na genitáliích. Vyšetřovatelka, která vedla výslech dívky, byla přesvědčena o pravdivosti její výpovědi, kladně se vyjádřil i psycholog ve svém posudku. Z výpovědi učitelů vyplynulo zhoršení dívčina prospěchu, stala se problémovou, zejména po narození nevlastního sourozence. Veškeré aspekty nasvědčovaly tomu, že se o falešné obvinění nejedná, o čemž byla přesvědčená i státní zástupkyně, ovšem soudce otčíma zprostil obvinění. Při odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že jelikož je sám novopečeným otcem, nedovede si přestavit situaci, kdy by při čekání na zavolání z porodnice měl obtěžovat svou nevlastní dceru – není to v souladu s lidskou přirozeností. Poukázal zároveň na výpovědi kamarádek dívky, které uvedly některé situace, při nichž si dívka vymýšlela nebo přikreslovala, aby na sebe upozornila – toto ovšem dělá při méně závažných skutečnostech většina adolescentů. Státní zástupkyně se na místě odvolala.⁹⁶

---

⁹⁶ Poznámky z odborné stáže na státním zastupitelství.

Soudce samozřejmě může odůvodnit svůj výrok dle uvážení, nicméně v tomto konkrétním případě jsem měla pocit nemístného odůvodnění, navíc u dívky se dle spisu projevovaly symptomy posttraumatické stresové poruchy, a otčím přiznal, že pornografii měl volně přístupnou a několikrát ji dívce ukazoval. U trestných činů sexuálního zneužití (a ostatních případů obecně) nesouhlasím s posuzováním případu soudcem podle jeho osobních prožitků, nýbrž soudce by měl k případu přistoupit nezaujatě a skutečnosti posuzovat objektivně.

Chybně provedený výslech ve specializované výslechové místnosti

Ve specializované výslechové místnosti v Moravskoslezském kraji byl v minulých letech proveden výslech dívky, přibližně třináctileté, kterou měl zneužít její strýc. Dívka se během výslechu rozplakala. Vyšetřovatelka nevyužila služeb psychologa, nezachovala si odstup a začala dítě objímat. Posléze se dívku snažila rozveselit pomocí demonstrativních loutek, s nimiž hrála malé divadelní představení.⁹⁷

Z videozáznamu jsem usoudila, že vyšetřovatelka neabsolvovala potřebné školení a nebyl jí jasný účel demonstrativních loutek, což způsobilo nezvládnutí výslechové situace. Vyslýchanou dívku neuklidňovala adekvátně jejímu věku; třináctileté dítě je již na vyšší mentální úrovni, než je tak např. u dítěte šestiletého. Tento výslech mohl obhájce obviněného napadnout, jelikož o neovlivnění dítěte vyšetřovatelkou bylo možno pochybovat. Nemohu pochybovat o dobrých úmyslech vyšetřovatelky, tyto situace by ale nastat neměly.

Snová vzpomínka

Obvodní ředitelství Policie pro Prahu X projednávalo v letech 2010 – 2011 případ šestiletého chlapce, kterého měl jednorázově zneužít jeho biologický otec. Případ nahlásil pedagog, kterému se dítě svěřilo. Výslech se odehrával ve specializované výslechové místnosti s použitím demonstrativních loutek za přítomnosti dětského psychologa. Vyšetřovatel absolvoval potřebnou průpravu pro vedení takového výslechu. Chlapec po otázce vyšetřovatele „*Povíš mi teď, co se stalo?*“ vypověděl následující: „*V noci za mnou přišel tatínek a strkal mi prst do zadečku. Trochu to bolelo.*“ Nebyl si

---

⁹⁷ Poznámky ze školení Krajského ředitelství hlavního města Prahy: Specializované výslechové místnosti. Vedoucí školení PhDr. Alena Kolářová, 2012.

schopen vybavit konkrétní časový údaj, ovšem dovedl popsat např. barvu povlečení. K případu byl přizván znalec z oboru psychiatrie a psychologie. Posléze se zjistilo, že dítěti se zdál živý sen, který považovalo za skutečnost. Trestní stíhání bylo zastaveno.⁹⁸ V tomto případě oceňuji práci vyšetřovatelů a psychologů; pokud by byl výslech proveden chybně a nebyly by otázky vhodně položeny s ohledem na věk dítěte, nebylo by možné dojít ke správnému závěru.

Výslech šestiletého dítěte

Následující vybrané otázky, kladené vyslychajícím šestiletém dítěti při vyšetřování trestného činu pohlavního zneužití jsou převzaty z vyšetřovacích spisů Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 8. Chci jimi demonstrovat správného provedení výslechu. (Nejde o doslovný přepis protokolu o výslechu svědka, vybrané jsou pouze jeho stěžejní části.) Výslech probíhal ve specializované výslechové místnosti za přítomnosti pedagoga, v monitorovací místnosti byl přítomen soudce, státní zástupce a obhájce.

OT: Teď tě musím poučit o tvých právech a povinnostech. Důležité je, že ty jsi teď ta nejdůležitější osoba. Teď musíš povídat o tom, co se stalo, ano? Ale kdyby to, co řekneš, třeba mohlo ublížit mamince, tak nic říkat nemusíš. Rozumíš tomu?

ODP: Ano, rozumím.

OT: Chceš to vysvětlit ještě jednou?

ODP: Ne, nechci.

OT: Víš, jaký je rozdíl mezi pravdou a lží? Když doma třeba rozbiješ hrníček a maminka se zeptá, kdo to byl, a ty řekneš, že bratr, bude to pravda nebo lež?

ODP: Lež.

OT: Chodíš ráda do školy?

ODP: Ano, máme hodnou paní učitelku a mám tam kamaráky.

OT: Který předmět tě baví ve škole nejvíc?

ODP: Mám ráda kreslení a taky psaní.

OT: Víš, kvůli čemu tady jsi?

ODP: Kvůli tomu co mi dělal tatínek.

OT: A povíš mi, co ti dělal?

---

⁹⁸ Poznámky z odborné stáže na státním zastupitelství.

ODP: On mě dával pusinky a teď mi šahá do pipinky a křičí na mě, když čtu špatné písmenka.

OT: Říkala jsi, že ti dává pusinky. A kde?

ODP: Na ucho a pak na pusinku.

OT: Ty jsi cítila, že ti sahal do pipinky?

ODP: Jo, bolelo to.

OT: A přes oblečení?

ODP: Ne.

(Vyslychající dalšími otázkami pomalu upřesňoval, jak k činu došlo.)

OT: A ukázala bys mi na té panence, jak ti to tatínek dělal?

ODP: (Poškozený bere panenku, položí si ji do klína a pravou rukou předvádí na panence průběh činu.)

Následovaly krátké doplňující otázky, dítě bylo upozorněno, že se v mikrofону ozve hlas někoho jiného a budou mu kladeny další krátké otázky. Na závěr se vyslychající dítěte zeptal, zda půjde odpoledne s maminkou na procházku pro odlehčení situace a výslech byl ukončen.

Závěr

Kvalita provedení výslechu dětí je v současné době na mnohem vyšší úrovni, než např. za předchozího režimu. V této oblasti velmi oceňuji aktivitu PhDr. Kolářové, která se nespokojila se zavedením specializovaných výslechových místností, ale snaží se o zvýšení profesionality vyslychajících.

Část státních zástupců a vyšetřovatelů si uvědomuje nutnost zvyšování kvalifikace a sledují nové tendence v metodách výslechu, bohužel druhá část je spokojena s aktuálním stavem a necítí potřebu sebezdokonalování. Určitým řešením bylo zavedení povinnosti účasti na pravidelných školeních, týkajících se výslechů dětských obětí a specializovaných místností; účast by ovšem měla být povinná pro specialisty na problematiku mládeže; měli by být motivováni např. osobním ohodnocením. Ideální by byla také setkání, popřípadě školení, kterých se zúčastní jak vyšetřovatel se státním zástupcem, tak psycholog; vzájemně by si mohli vyměnit své zkušenosti, názory a navázat lepší pracovní kontakt. Aktuální kvalifikace těchto orgánů není – až na jisté výjimky - na špatné úrovni. Soudce bych z těchto procesů v žádném případě nevyklučovala.

Domnívám se, že je nezbytné, případ měl na starost jeden státní zástupce a nedocházelo k jejich střídání při jednotlivých úkonech.

Výslechové místnosti jsou bohužel stále využívány málo, v některých případech nesprávně; pokud by to bylo možné, zakotvila bych v zákoně povinnost jejich využívání při výslechu každé dětské oběti, bude-li to situace umožňovat.

Zákon o obětech trestných činů je dobrou myšlenkou, jsem ale skeptická vůči jeho realizaci v praxi. Nicméně obsah jeho ustanovení v kontextu s provedením výslechu oběti skutečně může pomoci zamezení další viktimizace oběti.

Rozvoj v oblasti výslechu dětských výslechu obětí lze označit za dynamický a mezi odborníky je naštěstí mnoho osobností, které si uvědomují, že je stále co zlepšovat.

Seznam zkratk

Tr. řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
Tr. zák.	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Zákon o obětech	Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů
Zákon o soudnictví ve věcech mládeže	Zákon č. 218/2003, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Seznam použité literatury a pramenů

Zahraniční literatura

ASHWORTH, A., REDMAYNE, M. *The criminal process: law and policy across boundaries*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2010.

FALLER, K. C., REDMAYNE, M. *Interviewing children about sexual abuse: controversies and best practice*. 4th ed. New York: Oxford University Press, 2007.

HOYANO, L., KEENAN, C. *Child abuse: law and policy across boundaries*. New York: Oxford University Press, 2007.

LEWIS, P. *Delayed prosecution for childhood sexual abuse*. New York: Oxford University Press, 2006.

Domácí literatura

BENTOVIM, A. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. 1.vyd. Praha: Grada, 1998.

BLATNÍKOVÁ, Š. *Sexuální vykořisťování jako forma závažné organizované kriminality*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010.

CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GRIVNA, T.: *Trestní právo procesní*. 5.vyd. Praha: ASPI, 2008.

ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 2. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009.

ČÍRTKOVÁ, L. *Policejní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2006.

DUNOVSKÝ J. a kol. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005

DUNOVSKÝ, J.: *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 1995.

GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Nakladatelství Karolinum, 2006.

HANUŠOVÁ, J. *Sexuální zneužívání*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.

CHROMÝ, J. *Kriminalita páchaná na mládeži*. Praha: Linde, a.s., 2010.

JELÍNEK, J., UHLÍŘOVÁ, M. *Obhájce v trestním řízení*, 1. vydání. Praha: Leges, 2011.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*, 2. vydání. Praha: Leges, 2011.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*, 2. vydání. Praha: Leges, 2010.

JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*, 3. vydání. Praha: Leges, 2012.

KONRÁD, Z. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. 3. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 1999.

KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. *Vybrané otázky teorie a praxe výslechu*. Praha: Policejní akademie ČR, 2008.

KOUDELKA, Z. a kol.: *Zákon o státním zastupitelství s komentářem a judikaturou*, 1. vydání. Praha: Leges 2010.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2004.

NĚMEC, M.: *Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti*. 1.vyd. Policejní akademie ČR, Praha 2003.

NOVOTNÝ, O. a kol.: *Trestní právo hmotné 2. Zvláštní část. 6. přeprac. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010.

PORADA, V. a kol. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2007.

SPURNÝ, J.: *Psychologie výslechu*. Portál, Praha 2003.

STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. 2. vyd. Plzeň: Nakladatelství Aleš Čeněk, 2008

ŠÁMAL, P. a kol.: *Přípravné řízení trestní*, 2. vyd. Praha: Beck 2003.

TÄUBNER, V. *Nejstřeženější tajemství-sexuální zneužívání dětí*. 1.vyd. Praha: Trizonia, spol., s.r.o., 1996.

VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*. 1.vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2009.

VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. 1.vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995.

VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Sexuální násilí na dětech*. 1.vyd. Praha: Portál s.r.o., 1999.

VANÍČKOVÁ, E. *Sexuální zneužívání dětí. Rizika a potřeby dětí jako východisko prevence*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze – 3. lékařská fakulta, 2012.

WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. 1. vyd. Praha: Grada, Publishing, spol. s.r.o., 2005.

WEISS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání-pachatelé a oběti*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s.r.o., 2000.

Odborné články

CÍSAŘOVÁ, D.: Aktuální otázky statusu oběti trestného činu. *Trestní právo*, 2008, č. 10.

ČÍRTKOVÁ, L.: Dítě jako oběť trestného činu. *Právo a rodina*, 2005, roč. 7, č. 5.

ČÍRTKOVÁ, L.: Výslech dítěte a jeho úskalí. 1. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 3.

ČÍRTKOVÁ, L.: Výslech dítěte a jeho úskalí. 2. *Právo a rodina*, 2010, roč. 12, č. 4.

HALFAROVÁ, H. Fakta a mýty o ochraně dětí. V: *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí – sborník z konference East-West, JAN, Praha 1997*, str. 122.

KACAFÍRKOVÁ, M. Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. *Právo a rodina*, 2001, roč. 3, č. 2.

KREJČÍŘOVÁ, D. *Týrání, zneužívání a zanedbávání dětí*. In *Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém*. 1. vyd. Praha: IREAS, 2007, s. 9-45.

LOFTUS, E.: Creating False Memories. *Scientific American*, 1997, č. 3, dostupný zde: <http://faculty.washington.edu/eloftus/Articles/sciam.htm>.

LOFTUS, E.: Who abused Jane Doe? The hazards of the Single Case History: Part I. *Skeptical Inquirer*, 2002, č. 3, dostupný zde: <http://faculty.washington.edu/eloftus/Articles/JaneDoe.htm>.

MAREŠOVÁ, A., MARTINKOVÁ, M. O významu poznávání obětí trestné činnosti. *Kriminalistika*, 2009, č. 1.

PLŠKOVÁ, A. *Jája a Pája*. *Kriminalistický sborník*. 1995, roč. 39, č. 9.

PÖTHE, P.: Cílové oblasti v psychoterapii obětí sexuálního zneužívání. In: *Sexuální zneužívání dětí a sexuální násilí – sborník z konference East-West*, JAN. Praha 1997.

Právní předpisy

Úmluva o právech dítěte, č. 104/1991 Sb.

Deklarace práv dítěte

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, včetně důvodové zprávy k zákonu

Elektronické prameny

Ministerstvo vnitra ČR:

<http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>

OSN

www.osn.cz

European Commission

http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/html/welcome/dpt_welcome_en.html

Vláda České republiky

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/tiskova-zprava-k-otevreni-vladni-kampane-stop-sexualnimu-nasili-na-detech-89067/>

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. IV. ÚS 569/11

Ostatní zdroje

Odborné školení PČR na speciální výslechové místnosti, vedené PhDr. Alenou Kolářovou

Řízený rozhovor s JUDr. J. Jandovou: Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 8

Řízený rozhovor s vyšetřovateli Obvodního ředitelství Policie Praha 3, Služba kriminální policie a vyšetřování

Poznámky z vyšetřovacích spisů OSZ P8 a PČR

Informace pro odbory školství krajských úřadů, předškolních zařízení, školy a školská zařízení, č.j. 25 884/2003-24 ze dne 13.10.2003, uveřejněná ve Věstníku MŠMT č. 11/2003.

Seznam příloh

Příloha č. 1 : Fotografie ze specializované výslechové místnosti

Přílohy

Příloha č. 1

Obrázek č. 1

Demonstrativní loutky Jája a Pája

Obrázek č. 2

Speciální výslechová místnost Krajského ředitelství policie hl. m. Prahy

Obrázek č. 3.

Speciální výslechová místnost Krajského ředitelství policie hl. m. Prahy

Obrázek č. 4.

Monitorovací místnost Krajského ředitelství policie hl. m. Prahy

Fotografie byly pořízeny se souhlasem Krajského ředitelství policie hl. m. Prahy

Resumé

Cílem diplomové práce je charakterizovat problematiku výslechu jako oběti trestné činnosti. Důvodem výzkumu je skutečnost, že i přes novely v trestním řádu není dostatečně vyřešena otázka systematiky výslechu dítěte a její realizace v praxi. Práce se skládá ze čtyř kapitol, přičemž každá kapitola se zabývá různými aspekty výslechu sexuálně zneužitého dítěte.

První kapitola je úvodní a je rozdělena do čtyř částí. První a druhá část obsahuje krátký historický exkurz, definuje pojem sexuálního zneužívání a jeho formy. Třetí část pojednává o syndromu CAN a jeho pět kategoriích. Čtvrtá část se soustředí na výskyt jevu sexuálního zneužívání v České republice, jeho latenci a postavení výchovných zařízení u této problematiky.

Druhá kapitola se zabývá příslušnou legislativou České republiky a Evropské unie. První dvě části definují trestné činy podle českého trestního zákoníku. Třetí a čtvrtá část se věnuje problematice z hlediska mezinárodních dohod a intervencí Evropské unie. Poslední část obsahuje srovnání českého a francouzského systému ochrany dětí včetně krátkého zhodnocení.

Ve třetí kapitole je podrobně rozebrána problematika sexuálního zneužívání v rodinném prostředí. Kapitola je rozdělena do pěti částí. První část se věnuje rizikovým rodinám, rizikovým faktorům, jakožto i problému nezneužívajícího rodiče a jeho postavení. Druhá část obsahuje podrobnou analýzu pachatele sexuálního zneužívání. Třetí část je věnována definici oběti a psychickým následkům zneužití. Zároveň obsahuje srovnání intrafamiálního a extrafamiálního typu zneužití. Ve čtvrté části jsou řešeny otázky prevence před intrafamiálním sexuálním zneužitím. Poslední část je věnována problému falešných obvinění a otázce klamných vzpomínek, včetně jejich podob.

Závěrečná část je základem práce, tvoří ji pět kapitol. První kapitola obsahuje úvod do problematiky výslechu, definuje jeho stadia a věnuje se otázce výpovědi malých dětí; obsahuje pět podkapitol. První podkapitola rozebírá zákon o obětech trestných činů, jeho využití při výslechu a možný přínos. Druhá a třetí podkapitola je věnována osobám, které se podílí na provedení výslechu: státnímu zástupci, vyšetřovateli, psychologovi, obhájci a pedagogovi. Následující tři podkapitoly podrobně

rozebírají přípravu a místo výslechu, jeho taktiku, průběh a dokumentaci, spolu s uvedením příkladů. Poslední podkapitola se věnuje specializovaným výslechovým místnostem, jejich popisu i využití. Druhá část rozebírá možné chyby, rizika, také problém kapciózních a sugestivních otázek. Třetí část spolu s částí čtvrtou obsahuje rozbor výslechu dítěte v přípravném řízení, hlavním líčení, jakožto i problém neodkladných a neopakovatelných úkonů. Poslední část obsahuje soubor čtyř příkladů z praxe spolu se zhodnocením každého z nich.

Summary

The aim of the diploma thesis is to determine the issue of a child interrogation as a crime victim. The reason for my research is the fact that despite of all the Criminal Procedure amendments the methodology of systematic child interrogation and its real usage is still not properly defined. The thesis is composed of four chapters, each of them dealing with different aspects of sexual abuse of the child's interrogation.

Chapter One is introductory and the chapter is subdivided into four parts. Part One and Part Two contain a short historical excursion define sexual abuse terminology and its forms. Part Three deals with Child Abuse and Neglect Syndrome and its five categories. Part Four is concerned with an occurrence of the Sexual abuse phenomenon in the Czech Republic, latency and status of educational institutions.

Chapter Two examines relevant Czech legislation and European Union. First and second part characterise a statutory offence in Penal Code. Part Three and Four explain international agreements and European intervention issues. The last part contains the comparison of Czech and French child protection system with a short evaluation.

Chapter Three deals with more details of Sexual abuse of the child in family environment. The chapter is subdivided into five parts. The first part explores risks families, risk factors as well as the position of innocent or non-abusive parent. The second part analyses the offender of sexual abuse in more detail. Part Three characterises a victim and mental consequences of the act. This part simultaneously compares type of intrafamilial abuse and type of extrafamilial abuse. Part Four deals with an intrafamilial abuse prevention. The last part focuses on false accusation and false memories issue, including their forms.

The basis of the thesis is formed by Chapter Four and this chapter consists of five parts. Part One provides an introduction to the interrogation problems, contains the stage of interrogation and focuses on interrogation of a small child. This part is composed of five subchapters. Subchapter One explores The victims of crime Act and its use of interrogation and possible benefits. The second and the third subchapter characterise people who are taking a share in interrogation: a prosecutor, an investigator, a psychologist, a counsel and an educationalist. The following three subchapters analyze in detail the special training and place of the interrogation, tactics,

process and documentation, along with examples. The last subchapter explores special interrogation rooms, describes special interrogation rooms and its use. Part Two focuses on mistakes, risks and focuses on questions of leading character or controversy questions too. Part Three, along with the Part Four contain analysis of child's interrogation in pre-trial and trial, as well as the problem of urgent and nonrecurring legal acts. Part Five consist of a set of four practical examples along with an evaluation of each of them.

Název: Sexuální zneužívání dítěte v rodině – zvláštnosti výslechu.

Klíčová slova: Sexuální zneužívání, výslech dětí, rodina

Title: Sexual abuse of the child in family environment – special aspects of interrogation

Keywords: Sexual abuse, interrogation of children, family